3 1761 08737458 3

DR
339
I9
1909
c.1
ROBARTS

IV. d. 22.

Presented to the
LIBRARIES *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
from
the estate of

Pauline Taylor

20

СЕОБА СРБА

У

ХРВАТСКУ И СЛАВОНИЈУ

ПРИЛОГ

ИСПИТИВАЊУ СРПСКЕ ПРОШЛОСТИ ТОКОМ 16. И 17. ВЕКА

НАПИСАО

Др. АЛЕКСА ИВИЋ

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ
СРПСКА МАНАСТИРСКА ШТАМПАРИЈА
1909. – 172.

LIBRARY
FEB 20 2015
UNIVERSITY OF TORONTO

Ова је расправа прештампана из „Дела“ за год. 1907. и знатно је попуњена.

I

После пада деспотовине српске (г. 1459.) и Босне (г. 1463.) дођоше Турци у непосредно суседство Хрватске и Славоније. Ратним успесима краља Матије у западном делу Босне отклоњена је од Хрватске за неко време страхота непрестаних упадаја турских чета, али Славонија остаде изложена и даље пљачкању њиховом. Народ се повлачио испред свирепих јаничара турских, те су услед тога опустела многа места славонска. Опасност за Славонију нарочито је порасла после мухачке битке (г. 1526.). Међу тадашњом властелом славонском заузимао је видно место српски деспот Стефан Берислав, нешто ради своје титуле и знатнога рода, а још више ради огромног богатства и многих градова, које је држао у свом поседу. Деспот Стефан је био изданак хрватског властеоског колена, али му је отац рано умро, а мати његова Јелена, кћерка српског војводе Јакшића, васпитала је сина у српском духу, те га више савремених извора називају Србином. Неко време после мухачке битке управљао је деспот Стефан својом дедовином као привржeник краља Фердинанда I., а кад га с пролећа 1529. год. без оправданог разлога краљ Фердинанд даде ухапсити, умакне деспот из затвора и пређе на страну Турака.

Од овог доба све до смрти своје живео је деспот Стефан под заштитом султановом, но кад га у првој половини 1536. године задеси смрт, предала је његова мати деспотица Јелена све имање деспотско у

турске руке.[1] Турци дођоше с великом силом у Славонију да преузму деспотове градове, па покрај деспотових градова: Брода, Гарчина, Вињице, Петиња, Палине, Плетернице, заузеше и многа друга места, као Јакшићев Короћ, град Фрање Заја Иванку, град Зрињског Велику и Каполнајев град Ђаково.[2] Осечка експедиција, коју изасла краљ Фердинанд у Славонију са задатком, да врати ове градове од Турака, завршила се несрећно: један део војске аустријске побеже са бојног поља заједно са врховним заповедником Хансом Кацијанером још пре одсудног сударa, а други део на челу са Павлом Бакићем и грофом Лодроном изгину децембра 1537. јуначки се борећи, те Турци, осташе и даље господари над већом половином Славоније и учврстише у њој своју власт.

Још под деспотом Стефаном и под његовом мајком деспотицом Јеленом насељавано је на деспотском имању српско становништво. Кад Турци освојише Срем, у Славонију се повукао и негдањи господар сремски војвода Радослав Челник и становао је у славонском граду свом Небојцу.[3] Славонске Србе спомиње и Павле Бакић више пута током 1536. године у својим преговорима о заједничкој акцији Срба и Аустријанаца против Турака.[4] Но тек после пада славонских градова под Турке убрзало је насељавање Срба у Славонију. Турци су затекли Славонију празну, свет се разбегао, а много их је и изгинуло бранећи земљу од непријатеља. Освојену Славонију поделише Турци на два санџака, пожешки и пакрачки (доцније назван цернички) па да би оснажили границу и обезбедили своју власт, насељавали су непрестано у оба санџака Србе из Босне и Србије.[5] Још за живота деспота Берислава ишли су Срби као помоћне чете турске у борбу против Аустрије, а после пада де-

[1] A. Gévay, Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verchältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte, Wien, 1840., стр. 129.
[2] Бечки тајни архив, Hungarica за 1536. годину.
[3] l. c. Hungarica за 1532. годину.
[4] l. c. Hungarica за 1536.
[5] l. c. Hung. за 1599.; Стражилово за год. 1888. стр. 397.

спотових градова под Турке, ступали су Срби у све већој мери у турску службу. Тако се око године 1540. спомиње знаменит војвода српски Иван Маргетић у турској војсци, но овај убрзо пребегне са својим четама на аустријску страну.[6]

Дуго времена су живили Срби у турском делу Славоније мирно и нечујно, подносећи трпељиво своју судбину. Временом је нарастао јако њихов број, те кад је 1557. године обновљена пећска патријаршија и кад је донекле сређено стање у српској православној цркви, основана је и српска пожешка епископија за славонске Србе са седиштем у манастиру Ораховици. Међу владикама пожешким спомињу историјски извори године 1585. митрополита Јосифа, а 1591. и 1594. владику Василија.[7] О овом владици Василију биће доцније више говора.

У аустријском делу Славоније све до последње десетине 16. века врло се ретко спомињу Срби. Досељеника је бивало, али у маленим групама, те власти нису ни обраћале већу пажњу на ове сеобе. Међу овим досељеницима осим споменутог Ивана Маргетића налазимо око 1555. године прибега Алексића, прибега Дојчина и Вукмира, али њих заједно са породицама њиховим настанише аустријске власти у Штајерској, у местима Вернсе, Ајхофу, Скоку, Рогајсу, Шершовици, Кечу и другима. У Скоку се спомињу год. 1578. ове војводе српске: Радослав и Ракета Бакош, Павле и Марко Бранковић, Ђорђе и Јован Сладовић, Микула Ратковић, Раде и Радован Алексић и Петар Вукмирић; у Рогајсу: Ратко Новаковић, Радослав Мислиновић и Ратко Мали, а у Шершовици прибег Ратко Добрињак. Но ови досељеници набрзо примише католичку веру и изгубише се у мору туђинском.[8]

[6] Стражилово за год. 1888., стр. 376. (Српске насеобине у Штајерској и вараждинском пограничном генералату, прерада Бидерманове истоимене немачке расправе од дра П. Падејског).

[7] Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, књига I., Београд 1902., стр. 234., 241. и 249.

[8] Стражилово за 1888. стр. 396.

Први пут се догодила спомена вредна сеоба у аустријски део Славоније године 1586., кад из турских крајева пређе повелик број Срба под вођама Иваном Пејашиновићем, Милаком Грахољаном, Војином харамбашом и Милосавом Каталенићем. Имена ових поглавица српских спомињу се после доселења њихова често пута у актима дворског ратног савета.[9]

У другој половини 16. века имала је Аустрија кроз неколико десетина година мир с Турцима. Међутим се и за време овог мира на граници непрестанце ратовало. У то доба су Турци и у Хрватској имали добар комад земље са неколико градова у свом поседу. Чете њихове упадале су у аустријски део Хрватске и Славоније, робећи и палећи што им је под руку дошло. Погранични становници са својим заповедницима, којима је поверена одбрана границе, одбијали су турске нападаје, а често су се и сами залетали у турске крајеве, да и тамо потраже своје непријатеље. Но турска држава, у то доба још пуна животне снаге, била је у стању, да се мери са аустријском пограничном војском и да пожње све више успеха. Током 1576. и 1577. године, у пркос томе, што је баш тада обновљен мир између младога цара Рудолфа и султана Мурата III., учесташе нападаји Турака на Хрватску, те падоше под турску власт градови Мутница, Острожац, Подзвизд, Кладуша, Пећ и остали градови све до реке Купе.

Аустријски двор осети јаче него икад пре тога, да за мир на граници није довољан уговор са султаном, него и јака војна сила, која ће одбијати турске насртаје. Већ пре тога раздељена је војна власт над Хрватском и Славонијом у две пуковније, које су касније дигнуте на степен генералата. Оба пуковника, и хрватски и славонски, били су независни од власти банове и стојали су под управом надвојводе, који је становао у Грацу у Штајерској. Оснивањем ових пуковнија скучена је јако власт банска

[9] Ратни архив у Бечу, Windica за годину 1588. и даље.

и повређена су стародревна права хрватског народа, али је одбрана државе постала једноставнија и чвршћа.

У доба споменутих успеха турских у Хрватској заповедао је над Штајерском, Крањском и над хрватско-славонском границом надвојвода Карло, који одмах предузе кораке, да устави и спречи даље напредовање Турака. Војска његова, коју је под крањским врховним капетаном Ђорђем Кевенхилером послао у Турску, напредовала је неко време и освојила више градова, али је под Бужимом Турци победе и прогнају са турског земљишта. Надвојводу није збунио овај неуспех, него настави и даље енергичан рад. У новембру 1579. постави место Ивана Фернбергера за врховног заповедника храброга Вајкарда Ауерсперга, затим наложи, да се на граници подигне и утврди више градова, међу којима је најзнатнији по надвојводи названи град Карловац, чија градња отпоче јула 1579. године. Бану Кристофу Унгнаду заповеди да подигне градове Брест и Средичко, а Храстовицу да разруши и да начини једну кулу стражару на Корани,[10] а Ауерспергу да утврди Оточац, Прозор, Брлог и Бриње.[11]

На догледу ових журних припрема аустријских нису ни Турци седели скрштених руку. Градови у Хрватској, које они освојише од аустријске војске, били су, као и скоро сва околина њихова, пусти, јер се становништво разбегло из страха од Турака. Сада Турци науме, да те пусте крајеве, као што негда учинише са Славонијом, населе босанским Србима и да у освојене градове на граници поставе јачу посаду. Прва вест о насељењу Срба у турском делу Хрватске и нарочито у Лици потиче из априла 1580. године. Сењски заповедник Севастијан Саки јави тада о овом насељењу ратном савету и даде уједно упутство, на који би се начин могли Срби одагнати из Лике.[12] Набрзо после овога јави Ауер-

[10] Ратни архив у Бечу, Croatica за год. 1580. стр. 100.
[11] l. c. Croat. за 1580., стр. 205.
[12] l. c., стр. 69.

сперг, ла су Турци населили Србе у околини града Стене и у Лици и да Срби утврђују место Брековицу. Ратни савет изда одмах хитан налог Ауерспергу, да под сваку цену омете сеобу Срба и разори Брековицу и Стену,[13] на што се Ауерсперг поче спремати, да са једном четом упадне у Лику, те јула ове године затражи у ту сврху од ратног савета 2000 форината, 100 стрељаца и 200 плаћених ускока.[14]

Од овог војног похода против српских досељеника у турском делу Лике не би за овај мах ништа. Још неко време спремао се Ауерсперг, но касније се разболе и умре јула 1581. године, а Турци су и даље мирно насељавали Србе по личким и другим хрватским местима па су устројили и лички санџакат. Место Ауерсперга именова надвојвода у септембру 1581. године за врховног заповедника хрватске границе барона Јопста Јосипа Турна, али ни овај није могао да спречи насељење Срба у Лици. Капетан сењски Раб јави надвојводи априла 1582. г., да сеоба Срба у Лику непрестано траје, а то потврди и барон Турн јуна исте године. Турн изнесе уједно план, како би се могли истерати Срби из оних крајева,[15] али други послови, којима су аустријске граничарске чете биле преоптерећене, нису никако допуштале, да се посвети озбиљна пажња насељењу српском на личко земљиште. Тек кад се почетком 1583. градња Карловца завршавала, кад је стављена посада у Кули на Корани и кад су појачани градови Огулин, Оштарје, Бриње, Оточац, Плашки и Кључ, стао се барон Турн спремати за пут у Лику и затражи помоћи из Крањске и Корушке. У јулу је било спремање за нападај на Србе у Лици готово. Капетан сењски Раб одређен је, да пође напред и да са својих 200 стрељаца убија Србе где год их стигне, а оне, које похвата, да прода као робље у земље с оне стране мора. Овај

[13] l. c., стр. 74.
[14] l. c. стр. 92. и 115.
[15] Croat. за 1582. стр. 33. и 65.

налог на капетана Раба измењен је доцније с тим, да Србе у опште не узима у ропство, него да их све поубија.[16] Током септембра налазио се Раб са својом четом у Лици, али га је лоша срећа послужила. Од 200 стрељаца поубијаше му Турци њих 33, осим тога многе заробише, међу осталим и Матију Даничића, брата војводе Ђуре Даничића.[17]

Усљед неуспеха Рабова изостане упадај барона Турна у Лику. Узнемиривање Срба примио је на себе барон Андрија Ауерсперг, који је током 1584. у два маха прелазио турску границу, тамо начинио много квара и повелик број Срба довео собом.[18] Са насељењем Срба у турском делу Лике дошли су они у близину аустријске границе, па су сваки час у мањим групама прелазили на аустријско земљиште, надајући се од хришћана бољој управи него под Турцима. Ратни савет није знао у први мах, шта да чини са тим Србима, те у одговору на извештај капетана Ауерсперга наложи, да досадање пресељенике смести где зна, а у будуће да не прима нове бегунце.[19] Но ускакање Срба из Лике трајало је и даље, а почетком 1586. покорише се под власт аустријску и неколико српских села на турској граници, међу којима Дугопоље, Брезник, Риста и Хумић. Ово сељење није бог зна колико ослабило српски живаљ у турском делу Лике, јер аустријски граничарски заповедници јављају више пута током 1586. године, како су Турци завршили насељавање Срба и како је сада Лика густо настањена српским становништвом.[20]

Велика већина историјских споменика из 16. и 17. века назива конзеквентно српске досељенике у Хрватску и Славонију Власима (Wallachen, Valachi). Сами Срби нерадо и ретко су себе звали тим именом, али се и српско име у ово доба код њих не

[16] Croatica за 1583., стр. 18., 58., 76., 85. и 94.
[17] о. с., стр. 109. и 121.
[18] Croat. за 1584., стр. 97.. 97., 98. и 100.
[19] о. с., стр. 174. и за 1589. год., стр. 1., 6. и 16.
[20] Croat. за 1586., стр. 2., 13. и 63.

чује често.[21] Не треба заборавити међутим, да хрватски народ тога времена, изузев свећенство и племство хрватско, није ни толико знао за своју хрватску као тадањи српски досељеници за своју српску народност. Раздељени под разне управне области, без икаквог политичког живота, без довољних комуникацијоних веза и у лошим материјалним околностима није чудо, што су Срби остали без икаквог јединства и што се у ово доба по разним крајевима поједине групе Срба разнолико називају. Приликом сеобе српске у Жумберак и у Крањску писали су аустријски војни заповедници мал' те не редовито за Србе „herübergefallene Turgkhen". Не знајући им правог имена називали су их, дакле, Турцима. У Угарској су звали Србе Рацима (Rasciani, Ratzen, ráczok) и Трачанима (Thraces), а у Далмацији Морлацима (Morlaken). У крајевима око Сења звали су их ускоцима (Uskoken); Србе у Славонији називају записи бечког ратног архива до задње десетине 16. века редовито прибезима (pribeggen, profuqae), а од овог доба имају све чешће назив Власи.

Реч Влах је означавала првобитно староседиоце, које су Срби затекли на Балкану при доласку своме. У једној листини из године 1538. вели се за Влахе „Wallachen, alias Alt-Römer genannt",[22] а да се именом Влах називали староседиоци балкански, доказује и влашко име, којим Срби означују Румуне. У Босни, где су староседиоци од вајкада на ретко били настањени, било је, као и у Хрватској и Славонији, још пре Турака стапање староседиоца са досељеним Словенима потпуно извршено и осим голог имена влашког, што су поједине групе нашег народа покрај свог српског назива носиле, не знају историјски документи овог времена ни за једну једиту на-

[21] Интересантно је, да поунски Срби 1596. године називају себе у писму надвојводи Фердинанду једноставно „хришћанским синовима" (Aleksa Ivić, Neue cyrillische Urkunden aus den Wiener Archiven, у „Archiv für slavische Philologie", Berlin 1908., Band 30., 211.). И у више других прилика називали су Срби себе „хришћанима".

[22] Hungarica за 1538.

цијоналну особину, која би служила за доказ, да ови Власи нису истоветни са Србима. Име Влах код Срба могло би се згодно упоредити са данашњим именом Шокац код Хрвата, шта више, код Влаха је, како нам догађаји сведоче, био развијенији нацијонални осећај српски него код садашњих Шокаца нацијонални осећај хрватски.

У старим, сасвим поузданим, савременим споменицима много је доказа, да су Власи значили исто што и Срби. Набројаћу овде неколико таких доказа: а) У Курипешићевом делу о путовању кроз Балкан преко Босне (г. 1531.) описано је становништво босанско па за Србе пише ово: „друго су Срби (Surffen), које зову Власима..... Они су дошли из Смедерева и Београда“;[23] б) 5. септембра 1538. поклонио је краљ Фердинанд Србима, који су се селили у Жумберак многе повластице, па их у повељи о тим повласticама назива „vojvodae et capitanei Seruianorum seu Rascianorum“ и обећава, да ће радити на корист „ipsorum Seruianorum siue Rascianorum“;[24] в) 22. октобра 1538 пише барон Никола Јуришић краљу како се бан Петар Кеглевић вратио са једног похода у турске крајеве „und die Sirfen, welher ain grosse antzall ist, mit iren weib, khindt und viech, heruberbracht“;[25] г) о истој групи Срба, која се баш тада селила из Босне у Жумберак, пише 6. новембра 1538. г. краљ Фердинанд бану Кеглевићу „quod capitanei et wayuode Rasciani siue Seruiani atque Valachi, quos vulgo zrbschy vocant, cum eorum subditis et adherentibus fidem deuotionemque erga nos amplexi;“[26] д) гроф Ђорђе Зрињски пише из Озља 14. септ. 1602. год. цару Рудолфу, спомиње у писму Србе па каже „quod proxime decessor generalis capitaneus Carolstadiensis ex ditione Turcarum quosdam Walachos seu Rascianos educens, locauit in auitica mea desertaque possessione Goymerye uocata“;[27] ђ) надвојвода Матија говори 31. марта 1604. у једној лис-

[23] Rad jugoslovenske akademije, knjiga LVI, стр. 162.
[24] Radosav Lopašić. Spomenici hrvatske krajine, Zagreb 1884. knjiga I, стр. 5.
[25] Hungarica 1538. годину.
[26] Ibidem
[27] Hungarica за 1602. год.

тини о Србима у Поганцу и Ровишту па вели „in Windischlandt vnd der spannschafft Crisiensi ligendten durch die Rascianer aber occupierten aigenthumblichen guetter Reuesihie und Poganocz“;[28] е) У повељи папе римског Павла V, којом је 21. нов. 1611 год. потврдио Симеона Вратању за епископа славонског, стоји „nomine venerabilis fratris Simeonis, episcopi Rascianorum catholicorum ritus Graeci intra Hungariae Sclauoniae et Croatiae fines et in extremis Carniolae partibus consistentium, quod dilecti filii Rasciani in fide et unione catholicae ecclesiae ritu graeco viventes . . . et ipse Simeon episcopus dictorum Rascianorum animarum saluti invigilans . . . et praedictorum Rascianorum spirituali consolationi plurimum consuleretur“;[29] ж) бискуп загребачки Бенедикт Винковић написао је 28. јуна 1640 о хрватско-славонским Србима и о црквеним приликама њиховим извештај и послао га архиепископу Гашпару Матеју, папском нунцију у Бечу. У извештају наглашује своју жељу „Raschianos siue Valachos schismaticos in dioecesi mea zagrabiensi locatos et residentes, saluos fieri et ad agnitionem veritatis peruenire“. Говорећи о оснивању вратањске епископије вели, како је цар Фердинад II. „pro Valachis siue Raschianis ex Turcia in regnum Sclavoniae profugientibus et in dioecesi Zagrabiensi considentibus ritu Graecorum utentibus“ потврдио за владику Симеона Вратању. Према томе, вели Винковић, први епископ „Valachorum siue Raschianorum in dioecesi Zagrabiensi degentium erat nomine Simeon, cognomine Vretanich“. После њега набраја бискуп остале епископе српске „Raschianorum siue Valachorum in dioecesi Zagrabiensi residentium secundus in ordine episcopus modernus uocaretur Maximus Pietrovich“, који је становао у манастиру Марчи „in quo etiam prior episcopus Valachorum siue Raschianorum catholicus Simeon Vretanich cognominatus manebat“. Максим оде цару Фердинанду и замоли га „ut illum Valachorum siue Raschianorum schismaticorum quidem episcopum denominaret“, а касније даде епископу Максиму и пећски патријарх моћ „super Va-

[28] Lopašić, o. c. стр. 323.

[29] Ова се листина налази у загребачком земаљском архиву, Commissional 1749 № 3. Мени је уступио препис њен професор др. Никола Радојчић.

lachos siue Raschianos non solum in regno Sclauoniae et Croatiae, sed etiam in Styria et Hungaria residentes". Затим набраја бискуп заблуде православне цркве па вели „clerici et laici Valachorum siue Raschianorum summum pontificem pro Antichristo haberent", а доцније вели „gens autem Valachica ipsa siue Rasciana cum nullas disciplinas, nullas artes, nullas scholas, nullos doctores aut instructores habeat;"[30] з) У донацији, коју је г. 1649 бискуп загребачки Петар Домитровић издао архимандриту Симеону Кордићу, говори се најпре о Симеону Вратањи, који је дошао у Угарску „cum innumerabili fere Valachicae seu Rascianae gentis familiarum numero". Вратања је почео „ipsam gentem Rascianam seu Valacham ad veram dei agnitionem informare pietatem cultumque dei in eis promouere";[31] и) у декрету св. конгрегације „de propaganda fide", држане 29. јануара 1649. у Загребу, стоји „Relatio statu ecclesiae seu monasterij Sancti Michaelis Archangeli gentis Rascianorum in Croatia et in dioecesi Zagrabiensi in confinibus Turcarum degentium", за тим спомиње дотацију, дату „Simeoni, Rascianorum et dictae ecclesiae Sancti Michaelis episcopi", а даље стоји „ad fauorem reuerendissimi patris Basilij archimandritae episcopi praefatorum Rascianorum sub titulo ecclesiae suidnicensis;"[32] ј.) у информацији, коју је после смрти владике Саве Станиславића написао 21. априла 1662 бискуп загребачки Петар Петретић и поднео дворском ратном савету, опширно је описана прошлост Срба у Хрватској и Славонији од доласка њихова до овог времена. Знаменитија места, у којима се спомињу Срби или Власи, цитираћу овде од речи до речи: „Postquam partim in anno domini 1608. partim 1609 vel circa illa tempora ab anno 1600 computanda certi Valachi siue R sciani uel ut uerius dicam Seruiani, nam ex regno Seruiae prodierunt, ex Turcica ditione venientes in confini s Sclanonicis locati fuissent", затим говори о епископу Симеони Вратањи и о његовом агенту Мартину Дубравићу „origine et natione Valacho siue Seruiano". Уз препоруку бискупа загребачког Петра До-

[30] Бечки тајни архив, Illyrico-Serbica, Fasc. I, Conv. I.
[31] Ibid.
[32] Ibid.

митровића тражио је Вратања од папе, да као епископ може заповедати у црквеним стварима „Rascianorum ritus graeci populo prout etiam in alijs suae maiestatis ditionibus extra hanc dioecesim sacramenta et pontificalia“, после прелази на владику Василија, којега назива „electum seu nominatum episcopum praefatorum Rascianorum“; о Предојевићу вели да је дошао за епископа „sub nouo titulo Wretaniensi siue Wrataniensi ex cognomine sui antecessoris Wratanya dicti, ficto et formato dolose impetrauit, explicando voculam wretanyensem idem sonare lingua Seruiana, quae apud nos Valachica dicitur“. За Предојевићем дође као епископ славонски Василије, коме је папа дао власт да управља „genti Valachicae siue Servianae in ditionibus suae majestatis“; но овога, како се мисли, отровaше српски калуђери из бојазни „ne gentem istam Valachorum siue Seruianorum ad fidem catholicam conuerteret“;[33] к) бискуп загребачки Александар Микулић, населио је Србе на потоку Трепчи, недалеко од Огулина и издао им 9 априла 1688 повељу, у којој их назива „diuersos militares viros, alias ritus Graeci Christianos Rascianos vulgo Valachos nominatos“;[34] л) сењски бискуп Севастијан Главинић описујући г. 1696 Лику, вели „quia in partibus Croatiae mari proximis Rasciani seu Vallachi habent episcopum seu vladikam“;[35] м) бан гроф Адам Бањањи наложио је 23 септембра 1696. поглаварима банске крајине, да штите српског владику Атанасија Љубовића и његове калуђере и вели за владику „reverendissimum Athanasium, populorum Rascianorum intra fluvios Vnnam et Colapim collocatorum episcopum“, а за Србе каже „populos eosdem Valachicos sive Rascianos“;[36] н) у повељи цара Леополда од 8. фебр. 1700 године спомиње се такође »negotium Valachicae seu Rascianae gentis«.[37]

И ово неколико доказа, извађених из савремених историјских извора, потпуно су довољни, да искључе сваку сумњу у питању, јесу ли Власи, које налазимо

[33] Ib.
[34] Lopašić, o. c. II knj. стр. 388.
[35] o. c. knj. III стр. 49.
[36] o. c. стр. 40.
[37] o. c. стр. 175.

у хиљадама повеља из 16. и 17. века, идентични са Србима.

Досељени Срби служили су се и пре доласка и после доласка свога у ове крајеве искључиво ћирилским словима. У регистратурним и експедитним протоколима бечког ратног архива сваки час се наилази на записе, како поједини војни заповедници при преговорима о новим сеобама Срба на аустријско земљиште шаљу писма српских становника из Турске писана српским (влашким) језиком и ћирилским словима и како крај оригинала прилажу и превод тих писама. Преводи су скоро сви сачувани, а оригинали су уништавани од аустријског ратног савета. Једно ћирилским словима писано писмо, које потиче од поунских Срба из 1596. године, сачувано је до наших дана.[38] Из године 1642. остала је молба српских калуђера из Рмња и Мошенице, коју исти послаше на немачком језику у Беч, али је и овде потпис „Кирил игумен за се и за остале наше редовнике" писан ћирилским словима.[39] Привржености српска спрам ћирилице и српског језика у оно доба нарочито упада у очи, јер су се тада други народи, нпр. Хрвати и Мађари готово редовито служили не хрватским и мађарским већ латинским језиком, па је ову особину српску запазио и прибиљежио у споменутој информацији својој и бискуп Винковић. Описујући г. 1640, како су српски свештеници велике незналице, вели „nihil praeter scripturam cyrillicis caracteribus scriptam sciant legere", и препоручујући фратра Рафаила Леваковића папском нунцију хвали га да зна „perfecte linguam Valachicam scripturam cyrillicam, qua Valachi utuntur, ceremonias quoque", а затим предлаже, да се по дигну школе усред српског славонског народа и у њима да уче младиће „cyrillicas, quibus Raschiani utuntur, quam latinas communes litteras".[40] И у каснијој информацији о српском народу, коју је 1662 писао бискуп

[38] Aleksa Ivić. l. c.
[39] Croatica за 1643 jan. № 14.
[40] Illyr. Serb. Fasc. I, Conv. 1.

Петретић, има говора о ћирилици код Срба. Тако стоји за владику Василија, да у њега „doctrinae in lingua graeca et Cyrilica, qua Valachi in scripturis et sacris vtuntur, non contemnendae fuerat“, а за владику Саву пише „nam uix etiam propriam scripturam, multo difficilius alienam, etiam illis Cyrilici, quo Seruiani utuntur, characteris, legebat“.[41]

II

Крајем 16. века опажа се у свима крајевима српским кретање. Избијају на све стране знаци живота и знаци незадовољства српског са турском владом. Одмах иза пораза турског код Сиска (1593 г.), где изгину велики број турских војника па и сам паша босански Хасан, излазе на површину нацијоналне тежње српске. Виђенији људи српског народа ступају у везу са упливним личностима у страним државама и преговарају о заједничкој акцији против Турака. Последица овог покрета и ових преговора је устанак српски у Банату, борба око Клиса у Далмацији и устанак војводе Грдана. Но најзнаменитији догађај тога времена јесте читав низ српских сеоба са турског земљишта на аустријски део Хрватске и Славоније.

У оном делу Хрватске и Славоније, који се налазио у турским рукама, било је много становника, јер су Турци, као што видесмо, населили тамо Србе. Међутим у аустријском делу Хрватске и Славоније био је опустошен сав онај крај, који је лежао на домаку Турака. Небројена села и засеоци, многе тврђаве и градови лежали су деценијама разорени и напуштени од свију становника. При крају 16. века одлуче аустријске власти, да се користе незадовољством и врењем, које је владало у српском народу па да населе Србе у опустошене крајеве и на тај начин да отежају продирање турских чета.

Током 1594 и 1595 године, дакле на почетку

[41] Ibid.

петнаестогодишњег рата с Турцима, догодила се промена свију врховних поглавица Хрватске и Славоније. Место барона Андрије Ауерсперга, умрлог 8. октобра 1593., дошао је за врховног заповедника хрватске границе прослављени јунак барон Ђорђе Ленковић (марта 1594), а у славонској граници дође после смрти Стефана Грасвајна (умро 26 марта 1594) на управу барон Жигмунд Херберштајн. И на банској се столици промениле личности. Тома Ердеди, не добивши плаћу нити накнаду за издржавање банске војске, поднесе 16. фебруара оставку на свом звању. И после поднесене оставке водио је Ердеди земаљске послове све док у јулу није цар Рудолф десигнирао два бана и то Јована Драшковића и бискупа загребачког Гашпара Станковачког. Нови банови добише у децембру од цара потврду њихове власти, али бискуп није дуго бановао, јер њега већ 30. јуна 1596 године затече смрт. Најзад се промена догодила и на надвојводском престолу у Грацу. Место надвојводе Максимилијана дошао је год. 1595. енергични Фердинанд за управника пограничних земаља.

Барон Јован Жигмунд Херберштајн постаде маја 1594 године врховним заповедником славонске границе и тек што је наступио своје звање, започе одмах са Србима у турском делу Славоније преговоре о пресељењу на аустријско земљиште. Његови преговори би уродили плодом, он је у јулу већ саопштио ратном савету у Грацу, да ће се велик број Срба доселити из Турске,[1] али баш у то време освоји велики везир Синан-паша знамениту аустријску тврђаву Ђур те пад Ђура заплаши Србе и одврати их од себе.[2]

Идуће године догодила се једна интересантна епизода. У турском делу Славоније, у пожешком санџаку, имали су Срби, као што је раније речено, свога епископа, који је становао у манастиру Ремети (Ораховици). Септембра месеца 1595 год. пребегне тадашњи славонски епископ Василије из своје епархије на

[1] Windica за год. 1594. стр. 74 и 80.
[2] Croatica за год. 1595. october № 33.

аустријску страну и упути се у пограничну тврђаву Крижевце.[3] Мало пре тога освојио је био барон Херберштајн у друштву са Ђорђем Ленковићем и генералом Егенбергом град Петрињу од Турака, па се враћао с војног похода. Уз пут сврне у Крижевце и састане се са добеглим епископом српским. Херберштајна живо заинтересује појава овог српског првосвештеника. На питање заповедника, зашто је дошао овамо, одговори Василије, да је под Турцима све теже живети; Турци отимају српске жене, децу и кћери, одузимају од Срба све имање и у најновије време беде Србе, да су у дослуху са Аустријанцима. Све то нагнало је њега, да пребегне на аустријско земљиште. Он моли аустријске власти, да му одреде издржавање и да му Херберштајн изда једно веровно писмо па ће преко својих људи довести у Аустрију 40 Срба калауза, који врло добро познају путеве по Славонији и који ће бити од велике користи хришћанској ствари за време ратовања с Турцима.

Херберштајн чим 5. октобра стиже у Вараждин, јави одмах о пребеглом епископу надвојводи Фердинанду. За епископа вели у писму, да је стар, да има леп углед у народу и да прави утисак фином, политичког и поштеног човека, од кога може влада имати велику помоћ за даље преговоре и везе са Србима, те с тога предложи, да се епископу одреди месечна плаћа, коју имају аустријске пограничне војводе, јер је он и у Турској имао леп дохотак и тог се дохотка одрекао из чисте оданости према хришћанској ствари.[4]

Надвојвода не хтеде сам да реши ово питање него се обрати 17. октобра штајерској влади за савет. У декрету своме вели, да му се чини, да је Херберштајн добро урадио што је примио епископа и што

[3] I. с. Манојло Грбић, Карловачко владичаство књ. I. стр. 187. Стражилово за 1888 год. стр. 410.

[4] Croatica, ib. О Владици Василију говори и Biedermann, Serben-Ansiedlungen im Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate стр. 42. О приходу Василијевом пише Херберштајн „sein statlich reich einkomen, dan wie fürkhumbt, darin zu Remeta sein aigne wohnung und von allen walachischen heusern in beeden Bosseger und Zernikherischen schansiakh järlich etliche aspern wie auch von ehe-copulirung und- widerschaidung sonderbare renumerationes gehabt...“

хоће, да му се одреди издржавање. Надвојводи изгледа умесно и то, што Херберштајн пише за веровно писмо, јер 40 Срба калауза могу много користити аустријској војсци при војним операцијама против Турака. О овом предмету расправљала је штајерска влада 21. октобра и сложила се потпуно са мишљењем надвојводе.[5]

На основу закључка штајерске владе наложи надвојвода Херберштајну, да епископа Василија предусреће „pro dignitate", да му одреди особља, колико му треба за послугу, да га добро чува и чим узможе, да га доведе у Грац. Осим тога заповеди, да владику настани у Крижевцима, а не у Вараждину, јер ће у Крижевцима бити ближе граници и моћи јаче утецати на своје сународнике у Турској.[6] Ово се писмо међутим изгуби, те Фердинанд понови своје налоге у писму од 27. октобра.[7] Већ 30. октобра одговори Херберштајн, да ће скорим довести епископа у Грац и да га је већ позвао у Вараждин и дуго с њиме преговарао. И овом приликом обасипа Херберштајн српског епископа похвалним речима, називајући га између осталог финим и паметним човеком. За калаузе вели, да их треба разместити по граници и дати им у први мах издржавање. Једном од тих калауза, кога највише хвали Херберштајн, одређено је, да се даде војводско место.[8] Ове калаузе спомиње надвојвода Фердинанд и 2. новембра 1595. године, у одговору своме на једно писмо Херберштајново, али после тога нестаје спомена и њима и епископу.[9]

Прелаз епископа Василија на аустријско земљиште дао је много већи значај преговорима Херберштајновим са Србима. Мисао о сеоби добила је у народу од сада озбиљнији вид, те су виђенији људи код Срба преко читаве зиме слали гласнике Херберштајну и договарали се. 21. фебруара створен је био споразум и

[5] Croatica, ib.
[6] Ib.
[7] Ib.
[8] Lopašić, o. c. књ. I., стр. 201.
[9] o. c., стр. 202.

Херберштајн замоли тог дана надвојводу за дозволу, да узме заклетву верности, коју му нуде многи Срби из Турске. И ако је добио повољан одговор од најводе и штајерских сталежа, сеоба се ни овог пута није остварила.[10]

Аустријски погранични заповедници обрате међутим пажњу покрету Срба на другом крају. Почетком 1596. године разнео се глас, да ће аустријска војска ударити на Костајницу, те Срби око Уне одлуче да ступе том приликом у ћесарску службу. Крајишки војни заповедници запитају штајерску земаљску владу, да ли да прихвате понуђене услуге од Срба и да подупру њихову сеобу, затим, како да се држе према свима другим Србима, који се у будуће понуде.[11] Још није био ни стигао одговор од владе, а код заповедника недавно освојене Петриње, Данила Франкола, дође изасланство од 12 српских кнезова из Турске, који у име тамошњег народа српског изјаве, да је народ вољан преселити се на аустријско земљиште, ако ће их ћесар оставити при њиховим слобоштинама, уживаним у Турској и ако ће им издати привилегије. Уједно обећају, да ће у горњем случају освојити за Аустрију цело Поуње од Турака, јер с њима држи око 1000 до 1500 ваљаних ратника. Франкол поднесе у априлу 1596. године ратном савету извештај о овом изасланству и предложи, да се у знак наклоности и пријатељства подари сваком изасланику по какав поклон.[12]

Хришћанска војска, која је имала да нападне Костајницу, скупљала се у Петрињи и почетком јула прибрало се на 6000 војника. Међу осталим војводама дошао је и бан Драшковић са 3000 момака, а врховно заповедништво се налазило у рукама барона Херберштајна. Пред сам полазак војске дође један фино одевен човек као изасланик поунских Срба и донесе писмо, потписано од бискупа поунске крајине Радосава

[10] Стражилово за 1888., стр. 411.
[11] Croatica за год. 1596., стр. 26.
[12] Croat., стр. 142.

и од осталих главнијих људи српских као војводе Милоша, кнеза Дојчина, кнеза Рајака, Богдан аге, кнеза Вранеша и других, а управљено надвојводи Фердинанду. У писму изјављују Срби радост што ће аустријска војска да дође у њихов крај, обећавају, да ће и они пристати уз Аустријанце, али траже од Фердинанда, да им у напред зајемчи права и одреди један или два од оних 70 пустих градова, који леже између Уне и Купе, да их могу поново саградити и населити.[13] Херберштајн пошље 6. јула ово писмо надвојводи Фердинанду и у исти мах позове Србе, да му помогну у његовом подузећу против Турака.[14] Сличан позив изда 10. јула и надвојвода Фердинанд у свом прогласу на српски народ у Поуњу, обећавајући им у том прогласу више него што су они тражили.[15] Међутим прогласи овај није затекао Херберштајна у Петрињи. Сједињен са војском хрватског граничарског заповедника барона Ђорђа Ленковића кренуо се он против Костајнице. Али сва нада, коју су Аустријанци полагали на Србе, остала је потпуно неостварена. На путу њиховом не само да им Срби нису указали обећану помоћ, него су шта више помагали Турцима и настојали, да аустријској војсци што више нашкоде. Услед тога пропадне сасвим план о освојењу Костајнице и Поуња. Хришћанска војска стигне 10. јула пред Костајницу и на брду „Ђед“ потуче Турке и Србе, а тако исто победе босанског Апарди-пашу, но кад се разнесе глас, да се према Костајници кренуо Хафиз Ахмед-паша, врати се Херберштајн и Ленковић са хришћанском војском у Петрињу. Одатле јавише 16. и 17. јула надвојводи о неуспеху њихова подузећа и бацише сву кривицу на Србе.[16] Везе српског народа у Поуњу са аустријским властима раскинуше се после

[13] Ову молбу поунских Срба штампао је Лопашић по немачком савременом преводу са српског језика (о. с. књ. I. стр. 214.) Лопашић није знао за њен оригинал. Ја сам нашао и оригинал те молбе и публиковао сам га у споменутој збирци „Neue cyrillische Urkunden aus den Wiener Archiven“ (Aleksa Ivić, l. c.)

[14] Лопашић, о. с. стр. 215.

[15] О. с. ст. 217.

[16] О. с. стр. 218. и 220.

овога и тиме престаше за ову годину преговори о сеоби.

Хафиз паши није било доста што је спасао Костајницу од пропасти него се даде у потеру за аустријском војском те са 20.000 војника стигне средином септембра под град Петрињу и почне га опседати. У граду се налазило свега на 400 бораца под заповедништвом Данила Франкола, но у пркос овог незнатног броја јуначки су одбијали опсаћеници пуних 6 дана нападаје огромне силе непријатељске. У задњем моменту дође граду у помоћ бан Драшковић са оба граничарска заповедника, Ленковићем и Херберштајном, те у два маха, најпре код Бреста а затим под самом Петрињом, поразе Турке и прогнају натраг у Турску.

Почетком 1597. године пренесе Херберштајн поново сву пажњу своју на Србе у турском делу Славоније. Овога пута су текли преговори много брже. У априлу и мају јавља Херберштајн ратном савету у Грацу, да многобројни Срби хоће да се доселе и он је већ одредио војнике, који ће спровести досељенике и заклонити их од Турака но да Срби желе најпре да знају, како ће се после преласка издржавати и како ће се поступати с њима.[17] Идућег месеца је спроведена сеоба. Крижевачки капетан Лајбахер упадне према договору у турску Славонију, спали села Цепидлак, Дрежник и Горње Кушоње и заплени на 500 комада марве. У повратку доведе Лајбахер 117 српских становника од којих је 37 било способних за оружје.[18] Херберштајн одмах јави, да се на аустријској страни налази више српских досељеника и замоли надвојводу, да донесе одлуку, где ове треба населити. У исто време се обрати и на штајерску земаљску владу, да она одреди извесну количину хране за ускоке, а новчану своту од 600 форинти, коју је добио од те владе и од градачког ратног савета, раздели међу досељеницима. По налогу надвојводе размештени

[17] Croatica за год. 1597. стр. 95. и 122. и Windica за г. 1597. стр. 37.
[18] Croat. стр. 127; Стражилово за 1888. стр. 411.

су досељени Срби у беловарском и крижевачком округу. У првом су настањени харамбаша Алекса, Радосав, калауз Вук, харамбаша Милија и Ђурица са својим фамилијама и то у местима Цирквена и Св. Иван Жабно. У крижевачки округ су настањене старешине Вујица, Јурко, Стеван, Милан и Бергун калауз из Степановаца, са њиховима и то у места Глаговницу, Тополовац, Дубраву, Градец, Крижевце и Св. Петар.[19]

Осим ових досељеника Срба било је, како Херберштајн извештава у септембру ратни савет, још преко 100 села српских у Турској, која су такође одлучила, да се преселе.[20] И збиља, наскоро се догоди и друга сеоба. Херберштајн се улогори са својом војском пред Вировитицу, а два одељења војника пошље 9. септембра дубље у Турску, да изведу српске досељенике и да их заклоне од Турака. Једно се одељење крене у правцу према Слатини, а друго на другу страну. У вече се вратише војници водећи собом око 1700 душа српских заједно са њиховим кнезовима и харамбашама и са неколико хиљада комада марве.[21]

Досељени Срби управе свршетком септембра молбу надвојводи Фердинанду, да им одреди стално боравиште; оне, којима су наменили војну службу, да настани на граници и одреди издржавање, а осталима да даде земљишта за обрађивање. Нарочито наглашују у својој молби, да су овамо дошли према претходном уговору и да им је Херберштајн дао обећање у име надвојводе, да ником неће бити подложни осим војној власти граничарској. За службу властели или католичким великодостојницима они неће ништа да знају.[22] Одмах, дакле, на првом кораку своме стављали су Срби као главни захтев свој неодвисност од епархија и католичких црквених поглавара. У овом

[19] Croat. стр. 137; Стражилово за 1888. стр. 411.
[20] Ibid.
[21] Windica, стр. 68 и 74.
[22] Ibid. Срби су тада већ учествовали и у четовању против Турака, као што показује извештај Ђурђевачког војводе Гргура од 3 октобра 1597 (Windica, за 1697 octob. № 1).

захтеву садржи се уједно политички правац српских досељеника за пуних сто година.

Земаљска влада у Штајерској закључи, да досељеним Србима даје из граничарске заштеђевине (gräniz-ersparnuss) у име плаће месечно 50 форината, а у име провијанта 200 центи брашна[23]. Како се у то време одржавао и сабор славонских земаљских сталежа, обрати се надвојвода бану Јовану Драшковићу, да се код сталежа заузме за вотирање помоћи досељеним Србима. Издржавање ово нека траје дотле, док се Србима не одреди стално место, где ће живети и док их не поуче у земљорадњи, јер ако их не буду помогли, они ће морати због глади отићи натраг у Турску.[24] Славонски сталежи учине по молби надвојводе, но како су се бојали и сами, да ће имати гладну годину, одреде мању количину хране, него што се од њих захтевало.[25] Бан Драшковић извести о овом свога шурака Херберштајна па у извештају дода, да је и оволико постигао с тешком муком.[26] Али за издржавање велике множине српских досељеника, који собом не могоше понети хране из Турске, није било довољно, што славонски сталежи одредише, те се Фердинанд нађе принуђен, да се још једном обрати на штајерске сталеже и да их замоли, нека повисе своју припомоћ Србима за још 100 центи брашна [27]

По наредби надвојводе смештени су ових 1700 Срба у Ровишту (код Св. Ивана Жабно) и околини. У самом Ровишту је насељено 40 кућа српских, а остали подигну ван села колибе па су тако живели, чекајући, да се и за њих сагради станови. Капетан Лајбахер отпусти 100 лошијих војника својих, па на њихово место узме Србе, а тако исто постави 50 Срба у Иванић као појачање градске посаде.

Проницави дух барона Херберштајна увидео је ону велику корист, коју ће земља имати од српског

[23] Wind. за 1597 стр. 80
[24] о. с.
[25] Ibid
[26] Ibid.
[27] о. с. стр. 91: Стражилово за год. 1888. стр. 411.

народа, те је, као што видесмо, први почео да ради на сеоби српској. Овим првим сеобама пробијен је лед и од сада почињу једна за другом многе групе Срба, да прелазе на аустријску страну. Сеобама тим ослабљена је граница турска, а ојачана је аустријска и у том чину треба тражити најглавнији узрок, што Турци у даљем току петнаестогодишњег рата нису имали моћи да ма са приближном жестином нападају Хрватску и Славонију као што су нападали остале пограничне земље аустријске.

С пролећа 1598 пређе још 500 Срба из Турске. Досељеници су неко време били размештени по граници, по околини копривничкој, те војвода Гргур Лајбахер замоли у априлу 1598. године владу за дозволу, да Срби могу подигнути и настанити град Пођанац.[28] Аустријска влада пристане на ово, те Пођанац постаде средиште Срба у вараждинској жупанији. Успешним решењем питања о насељењу покренуше се и други славонски Срби на сеобу. Српске поглавице из Пакраца и Велике, Драгула-ага и Вучић ага, пошаљу Херберштајну три своје харамбаше и понудише, да пређу у аустријску службу, изјављујући, да ће оба града, Пакрац и Велику, предати у аустријске руке. Херберштајн јави о овом 16 јуна 1598 у Грац и замоли новаца за даље преговоре.[29] Надвојвода се обрати цару Рудолфу и затражи 10 000 фоината за насељење Срба,[30] а сам одреди 11 јула 1000 фор. из својих прихода у ту сврху.[31]

Херберштајн позове Драгулу и Вучића к себи. Првоме закаже састанак за 18. јулу у Иванићу, а другоме за 19. јули у Крижевцима, али од њих ни један не дође него послаше само своје изасланике. Драгула је преко својих изасланика захтевао што бржу акцију, јер су Турци већ осетили, да се нешто кува те пазе на њега. Вучић-ага је саветовао, да се

[28] Wind. за 1598 стр. 30
[29] Lopašić, о с. књ I стр. 266
[30] Ibid. и стр. 267.
[31] Ibidem.

акција одложи, док Турци не оду у помоћ Будиму, јер ће се тада моћи лакше оперисати. Срба, који хоће да се преселе, било је по рачуну Вучић-агином око 1000 кућа и међу овима 1200 ваљаних ратника. Херберштајн обећа у име надвојводе помоћ Србима, заједно им привилегије, али затражи, да му Срби предаду градове Пакрац и Велику, а он ће им за ту предају дати 2000 талира[32].

Изасланици српски споразуму се потпуно и уговоре са Хеберштајном, да акцију одложе за месец дана. Но још пре него што је акција започета, добегне свршетком августа 146 српских душа из Турске.[33] У уговорено време предузме Херберштајн војне операције и заједно са баном Драшковићем пође 17. септембра у турски део Славоније. Код Церника сукоби се са 2000 босанских Турака и победи их, а Церник заузме и поруши. Уз хришћане пристане одмах око 500 Срба, које Херберштајн у повратку своме из Турске поведе собом на аустријско земљиште. Извештавајући о овом сукобу с Турцима замоли Херберштајн ратни савет, да изда Србима онаке исте привилегије, какве су добили пређашњи досељеници.[34] Тек што је ово учињено, пређе опет 350 душа српских, а у току новембра пређе најзад и Драгула-ага са многим Србима и уз пут начини велику штету непријатељу.[35]

За време војних операција ових обратио се надвојвода штајерској земаљској влади и тражио од ње храну новим досељеницима, а осим тога заповедио је бану хрватском као и штајерским сталежима, да са својим људима помогну Србима при подизању једног градића код Крижеваца.[36] Штајерци су били већ сити вечитог издржавања српских ускока па зато са свог сабора у новембру 1598. одговоре надвојводи, да

[32] Ibidem; Стражилово за 1888., стр. 412.
[33] Windica за год. 1598., стр. 103.
[34] о. с., стр. 112.
[35] Ibid.
[36] о. с. стр., 115.

не могу више давати провијанта за српске досељенике.[37]

По савету Херберштајнову именује надвојвода истог месеца Драгулу-агу за војводу српског и одреди му седиште у Иванићу. Њему је дата власт над свима досељеним Србима у Славонији. Драгула се одмах после именовања понуди Херберштајну, да са својим четама нападне турско место „Гемико", но није познато, да ли је успео у овом предузећу.[38]

Број Срба досељених у Славонију током 1598. године, износио је више од 3000 душа. Размештени су били у три жупаније, у вараждинској око места Поганца, у загребачкој око Св. Крижа и у крижевачкој око Ровишта. Главна жеља српска при сеоби била је, да им аустријска влада даде привилегије, по којима ће имати потпуну слободу и признавати за господара једино цара. Дужност ће им бити да ратују против Турака а у војним стварима да се покоравају аустријском главном заповеднику и другим официрима граничарским. Нарочито су захтевали, да не дођу под власт земаљске властеле и католичких бискупа.

С јесени 1599. спровео је барон Херберштајн још једну сеобу. У намери, да удари директно на Пожегу пређе он с војском турску границу, где се одмах стану око њега скупљати Срби и молити га, да их преведе на аустријско земљиште. Он им обећа, да ће их повести собом кад се буде враћао. Међутим у повратку удари Херберштајн другим путем, а Срби, који се одлучише на сеобу, пошљу за њим у Иванић посланика и замоле од њега чете, које ће их довести из Турске. Херберштајн им даде једно одељење од 300 момака, које 2. октобра 1599. изведе 1200 српских становника и 3000 комада марве. Досељеници ови су били из Беле Стене, Рогуља и Богданића. За ове Србе требало је много хране; сталежи у Штајерској одбију међутим и опет позив надвојводин, да досељенима

[37] о. с., стр. 126.
[38] о. с., стр. 112.

притекну у помоћ, те надвојвода прими сам на себе цео трошак око ове сеобе. Идуће године упадне у Турску копривнички заповедник Грасвајн и заузме Слатину те дође са околним Србима у додир, који листом изјаве жељу за сеобом. После Грасвајна ступи у преговоре са тим Србима Глајспах, коме пође за руком, да у мају 1600. изведе из Турске 828 Срба, међу њима 300 вичних оружју са харамбашом Драгићем из Кушоња. Многи од пресељених замолише, да их населе код њихове родбине у Ровишту, 160 момака узме Глајспах као посаду у Иванић, а 432 душе настану се недалеко од Иванића, око старца Богдана[39].

При преговорима са Србима пристао је Херберштајн у име надвојводе на српске услове и предао им је још пре исељења декрет надвојводин, којим овај усваја све захтеве српске и обећава, да ће им, чим се иселе, издати сам цар привилегије, те се на основу тога Срби преселише и заузеше места, која су по тврдњи Херберштајновој више од 40 година стајала пуста. Међутим тек што Срби дођоше, појавила се одмах хрватска господа са доказивањем, да су ти пусти крајеви њихова својина, те према томе, да Срби морају њима „работати“. Херберштајн је сматрао за своју дужност, да искупи задану реч и да заклони досељенике од племића. Децембра 1598. живо је радио, да цар Рудолф изда Србима обећане привилегије. Из једног писма његовог, датираног 21. јануара 1599., види се, да су на царевом двору у Прагу били вољни испунити српске захтеве, само су још тражили неке обавештаје. Херберштајн пошље те обавештаје па замоли са своје стране и надвојводу, да се заузме за Србе, јер ће исти иначе осетити да су преварени па се вратити натраг у Турску.[40]

Загребачки бискуп Никола Селнички дигао се први, да Србе подложи под своју власт. Он је још за време сеобе 1598. захтевао од дворског ратног савета власт над њима, но у новембру т. г. одговорено му

[39] Стражилово за 1888., стр. 426.
[40] Ратни архив у Бечу, Prager-Hof-Kriegs-rath за годину 1599., № 142.

је, да су досељени Срби подложни војној власти на славонској граници, иначе ником више.[41] Овај одговор није збунио бискупа, него се он у јулу идуће године у два маха обрати писмима директно на цара Рудолфа. Првим писмом га моли, да Србима, који се населише на добрима загребачке бискупије, не да никаквих привилегија; у другом писму износи, да Херберштајн узима у заштиту Србе и одговара их од покорности бискупу, те с тога моли цара, да забрани Херберштајну мешање у договоре између бискупа и Срба.[42] Под утецајем ових писама промени цар своје држање према Србима и наложи надвојводи Фердинанду, да примора исте на послушност бискупу.[43] Но код надвојводе разбише се планови бискупови. Надвојвода у одговору своме од 7. септембра 1599. год. подсети цара Рудолфа, да су Срби дошли овамо под погодбом, да не буду ником подложни, него да им је једина дужност ићи у рат против Турака, кад их позове врховни заповедник славонске границе. Бискуп ни онако није никакве жртве принео за сеобу Срба, а земљиште, које су Срби заузели, лежало је више од 40 година пусто. Захтеви бискупови су неправедни, те се морају одбити.[44]

Идуће године почиње покрет Срба на другом крају. По примеру Херберштајна ступи и врховни заповедник хрватске границе барон Ђорђе Ленковић у преговоре са Србима у турском делу Хрватске, да их пресели на аустријску страну. Ленковић заједмчи Србима права, која уживају сународници њихови у Славонији, те му пође за руком, да средином 1600 године изведе повелик број Срба у Хрватску.[45] Одмах после ове прве сеобе пређе из турског дела Хрватске још једна група од 325 душа, међу њима 125 добро

[41] Windica за год. 1598 стр. 125
[42] Lopašić, o. c. стр. 269—270
[43] Ibid.
[44] o c. стр 272
[45] Нагађање дра Карољија, да је Ленковић прву сеобу Срба у Хрватску спровео 1599 године, нетачно је (dr. Arpád, pl. Károlyi, Vlasi, koji su iz okolice bihaćke iselili koncem 16. vijeka, Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini, godina 2.)

извежбаних ратника и Ленковић се обрати августа 1600. године на ратни савет у Грацу, да се досељеницима одреди храна док се не сместе и не подигну себи домове. Ратни савет наложи крањској влади, да притекне Србима у помоћ са провијантом, но Крањци су били још мање издашни него Штајерци, те одговоре само донекле жељи ратног савета изговарајући се, да и сами оскудевају у храни.[46] Главна брига о досељеницима свалила се на Ленковића, који одведе своје штићенике Србе на пусто земљиште око разореног места Гомирја, те Срби подигну ово место и населе се на њему. О томе извести Ленковић и ратни савет крајем августа 1600.[47]

Од овог времена догађају се често на хрватској граници сеобе српске у већим и мањим групама. Кад је у јулу 1601. умро храбри заповедник хрватске крајине барон Ленковић, преузеше рад на сеоби сењски капетани, који ће и у будуће покрај граничарских врховних заповедника стећи највише заслуга око насељавања српског у аустријски део Хрватске. Августа 1601 године преведе једну групу Срба сењски капетан барон Јосиф Рабата,[48] а кад ускоци сењски убише свирепога Рабату, покрене његов наследник капетан Данило Франкол припреме за упад у Турску, те је с тога неке Србе, које хтедоше да се доселе, наговарао, да одгоде сеобу до идуће године, до доласка његова у турске крајеве.[49] Сви Срби нису били вољни да одгађају сеобу, него једна група пређе још те зиме и Франкол је насели у месту Тобанац.[50] Ни у Славонији није престајао рад на сељењу. Јуна 1600 нападоше славонски крајишници на турски град Церник и спалише га по други пут, а то исто учинише са још неким местима, те том приликом доведоше много Срба из Турске и настанише их међу оста-

[46] Croat. за 1600 стр. 154
[47] о с стр. 171
[48] Croat. за 1601 стр. 182
[49] о. с. стр. 228
[50] о. с стр. 230

ле сународнике њихове у аустријском делу Славоније.[51]

На појаву, коју смо видели у Славонији, да суседна властела хоће досељене Србе себи да потчини, наилазимо и у Хрватској. Овде се подигоше у исти мах грофови Ђорђе Зрињски и Ђорђе Франкопан, доказујући сваки за себе, да место Гомирје, на коме се Срби населише, њему припада, те према томе да се Срби морају њему покоравати. Несугласност ова између грофова потицала је отуда, што се око многих места, која се налазила у поседу Зрињских, али су старином припадала тржачкој грани грофова Франкопанских, водила парница. Према уговору, који је 1544. склопио гроф Стјепан III. Франкопан, требао је после смрти његове прећи сав посед његов на сестру Катарину, удату за грофа Николу Зрињског, односно на њихове потомке. Остали чланови тржачке лозе Франкопанске уложе после смрти Стјепанове протест против тог уговора и покрену дуготрајну парницу против Зрињских, који су запосели многобројна имања и градове Стјепанове.[52]

По уговору Стјепана Франкопана припадало је и Гомирје Зрињскима. Гроф Ђуро Зрињски замоли 26. марта 1601 године надвојводу Фердинанда, да му буде на руци и да му потчини гомирске Србе и ту молбу своју понови маја и августа те године.[53] У исто доба почне и гроф Франкопан да гони досељенике српске у Гомирју на послушност. Као у Славонији барон Херберштајн, тако се и овде главни заповедник хрватске границе барон Ленковић заузимао за Србе. Он умоли 8 маја 1601 надвојводу, да забрани Франкопану узнемиривати српске досељенике,[54] на што надвојвода наложи 24 маја грофу, да не дира више у Србе, јер ће се они иначе вратити у Турску. Затим напише и Србима једно писмо, да их увери о

[51] Windica за 1600 стр. 50
[52] Dr. Arpád pl. Károlyi, l. c.
[53] Croatica за 1601 стр. 103 и 155.
[54] Lopašić, o. c. стр. 294.

својој заштити.[55] Франкопан међутим није хтео да попусти него предложи надвојводи, да Србе или потчини њему или да их са његова имања Гомирја пресели некуд на друго место.[56] Као одговор на ово донесе Фердинанд решење, да се Срби не могу подложити ни Зрињскоме ни Франкопану, јер им је при себи из Турске дато обећање, да ће бити слободни као и остали ускоци.[57]

Узнемиравање од стране Зрињског и Франкопана ипак није престало те Срби прибегну заштити аустријских пограничних власти. Војводе, харамбаше, четовође, у опште сви Срби у Гомирју, на броју њих 300, напишу априла 1602. молбу крањским сталежима и потуже се на споменуте грофове хрватске, што исти поступају с њима као према својим кметовима. Они су дошли овамо на обећање барона Ленковића, да ће добити за насељење места Врбовско, Гомирје, Моравицу и Каменско. Надали се, да ће им овде бити боље, јер ће бити међу хришћанима, но нису ни код хришћана нашли заштите. Имање, које су собом донели већ су потрошили, те сад трпе глад и невољу. Моле крањску владу, да им помогне и да их заштити. Молбу ову су однели у Крањску изасланици гомирских Срба, Вујица Ковач и Миросав Барјактар.[58]

У ово време је било становништво Хрватске и Славоније веома прорећено. Срби у Гомирју представљали су при доласку своме велику множину, према ондашњем броју становника, те се обе властеоске породице, Зрињски и Франкопаски, не могоше лако одрећи жеље, да Србе потчине под своју власт. Мада им је одлучно и одрешито речено, да је српским досељеницима зајемчена слобода још пре себе те да се не могу ником подложити, грофови ипак не престају да досађују Србима. У молбама на цара 9 септембра 1602, на надвојводу Матију 9 септембра

[55] о. с. стр. 295
[56] Croatica, стр 222.
[57] Lopašić. о. с. стр. 296.
[58] о. с. стр. 306.

и на надвојводу Фердинанда 26. августа приказује Зрињски гомирске Србе као пљачкаше и разбојнике, тужи се на многу штету, који су му нанели, беди их везом са Турцима и моли, да му се Срби потчине, па ће им он поставити поглавицу и мотрити на њих.[59] Цар поверује речима Зрињскога, те запита 22 октобра надвојводу, јесу ли Срби добили привилегије за вечита времена или само до извесног термина?[60] Цар је, дакле, нагињао противницима српских досељеника.

Међутим су Срби добили новог заштитника у особи барона Вида Кисла, који је средином 1602 именован за наследника Ленковићевог на достојанству врховног заповедника хрватске границе. Кисел се са надвојводом Фердинандом заузе и сада за Србе те сав напор Зрињскога оста без успеха.

III

Борба између досељеника и хрватско-славонске властеле, којој је од старина припадало пусто земљиште, што заузеше Срби при доласку свом, провлачила се кроз неколико деценија. Ту борбу су могли Срби да издрже и да у њој победе само с тога, што се за њих топло заузимали врховни заповедници хрватске и славонске границе. Између властеле хрватске са баном на челу и граничарских војних заповедника постојала је столећима суревњивост. Сеоба Срба, који су махом дошли према уговору са граничарским заповедницима, повећала се знатно моћ ових јер су у Србима добили најодличније војнике. У рођеном интересу тих заповедника лежало је, да се Срби не потчине племићима.

Најжешћи противници Срба у Хрватској били су Зрињски и Франкопани. Обе ове грофовске породице доказивале су упорно, да њима припада Гомирје и друга места, што их Срби населише. Нагоњен многим

[59] о. с. стр. 308; Croat. за 1602 dec. № 1.
[60] Ibid.

молбама и тужбама тих грофова наложи надвојвода Фердинанд крајем 1602. године граничарском заповеднику Виду Кислу, да испита, коме од њих управо припада Гомирје и околина? Барон Кисел одговори 7. јануара 1603., да је Гомирје у прошлости припадало Франкопанима, а Зрињскима није никад. Дуго времена лежало је ово земљиште пусто. Сад га је војничка власт изнова саградила са великим напором и трошковима и населила на њега Србе, који су бедем ових граница. Досељеници се не могу никоме потчинити, јер им је још пре сеобе зајемчена слобода, али се може дозволити Франкопанима, да о свом трошку подигну и оправе опустела места Плашки и Дабар па да покушају у њих населити нове ускоке. Затим брани Србе од клевете, да су у вези с Турцима, да робе и краду околину и предлаже, да се Србима на хрватској граници постави Иван Гал, бивши капетан огулински, за заповедника.[1]

У исто ово доба морао је да узме у заштиту славонске Србе тамошњи граничарски заповедник барон Херберштајн од клевете барона Колонића, који је доставио цару Рудолфу, да Срби стоје потајно у служби Турака те их с тога треба најжешће прогонити. Сав свој утецај код двора заложио је Херберштајн, да заклони Србе од прогона, називајући их у писму од 14. маја 1603. верним, постојаним и поштеним људима, који су се много пута и на много начина показали корисни за границу и добро послужили хришћанској ствари. Вест, да су Срби у договору с Турцима, приказује Херберштајн као потпуно неосновану.[2]

Оваким заузимањем стицали су војни заповедници све више симпатије и поверења код српског народа. На барона Кисла обрате се у току 1603. нови Срби из Турске и отпочну преговоре за сеобу. Два српска кнеза дођоше као изасланици у Хрватску те проведоше пуна четири месеца у договорима. Најтеже је

[1] Lopašić, o. c., стр. 314.
[2] O. c., стр. 316.

било решити питање, како да се досељеници прехране у прво време. Корушка влада одбије 27. јула позив надвојводин, да помогне Србе са провијантом.[3] Надвојвода ипак преброди све тешкоће и у септембру је било већ све удешено за сеобу. Српским ускоцима одређена су места Моравица, Врбовско и Лич, али како је на прагу била зима, одгођена је сама сеоба до идуће године.

С пролећа 1604. приступило се сељењу, које је сретно извршено. Неко време стајали су пресељени Срби на пустом земљишту и под ведрим небом, док им војне власти нису саградиле и предале места Врбовско и Моравицу. Лич је међутим остао и даље ненасељен. Тек што се Срби сместише, поднесе надвојводи Фердинанду 28. маја т г. гроф Никола Франкопан тужбу против нових досељеника, јер му ови начинише велику штету.[4] Још пре њега обратио се на надвојводу гроф Никола Зрињски, али и он без успеха као и Франкопан.[5]

Сад хрватски великаши пођу другим путем у својој размирици са Србима. Видећи да код надвојводе Фердинанда и његових граничарских заповедника налазе Срби јаког ослонца обрате се угарском сабору у Пожун. Славонска властела учинила је ово још 1600 године и тадашњи сабор угарски донесе закључак, да се Срби оставе у поседнутом земљишту на миру десет година, а онда се имају подложити господарима, којима по праву припада то земљиште. На сабору одржаном марта 1604. године, заузму се угарски сталежи и за славонску и за хрватску властелу. У закључцима саборским изречена је подложност досељених Срба оним племићима, на чијем су земљишту настањени.[6] Надвојвода Матија саопшти ово 31. марта 1604. Фердинанду и позове га, да места Поганац и Ровиште у крижевачкој жупанији преда племићима Николи и

[5] Croat. за 1604.. стр. 74.
[4] Lopašić, o. c., стр. 326.
[3] Croatica за 1603. јули № 1.
[6] Ibid.

Франьи Држићу, остале опет бискупу загребачком и племићу Бариловићу.[7] У исто време требало је Србе на хрватској граници предати грофу Франкопану, но барон Кисел писмом из Карловца 1 јуна, а Херберштајн из Беча 14 јуна осујетише и овом приликом планове хрватске властеле.[8]

Током 1605. године прешле су две нове групе Срба у Хрватску. Једну је довео почетком маја сењски капетан Данило Франкол, а другу скоро у исто време заповедник хрватске границе барон Вид Кисел. Франкол извештава 5. маја 1605. године дворски ратни савет, да су пре осам дана дошли к њему у Сењ српски изасланици из личких Котара и из околине и понудили, да се преселе на аустријски део Хрватске. Кад су се споразумели у свему, похитао је Франкол са 400 војника у њихов крај, уз помоћ српску разорио и опустошио многа места, извео око 700 Срба, међу којима је било 200 вештих ратника и претерао из Турске њихову марву, која је бројала на 20.000 комада.[9] Мало доцније, у јуну те године, поднео је барон Кисел извештај о свом упаду у турске крајеве и о Србима, које је он извео.[10]

За оне прве одреди аустријска влада опустело место грофа Зрињскога Лич за насељење, а другима даде пусто земљиште грофа Франкопана, које се простире од Мрежнице до Тоуња, затим места Моравицу и Делницу. Прва сеоба је довела Србе Крмпоћане из турског дела Лике, из околине Котара, а друга доведе из места Острошца Србе Морлаке. Досељеници у Личу, на челу са војводом Дамјаном Крмпоћанином, Томом Скоруповићем, Томом Марковићем и другима, закуну се 16. јуна пред капетаном грофа Зрињског Јулијем Чикулином, да ће бити верни и да ће свагда слу-

[7] Lopašić, o. c. стр. 323.
[8] O. c. стр. 328 и 329.
[9] O. c. стр. 340. *У цитираној расправи* дра Карољија приказана је сеоба Крмпоћана скроз погрешно. Он тврди, да су се Срби Крмпоћани преселили око 1600 године место 1605, да их је узнемиривао гроф Ђуро Зрињски место гроф Никола Зрињски, да су се Срби настанили у селу Језеранима место у Личу (dr. Árpád Károlyi, l. c.)
[10] Croat. за год. 1605 стр. 88.

шати грофове Зрињске као своје господаре.[11] Но већ у октобру дођоше Срби у сукоб са Чикулином. Распра њихова је допрла и до ратног савета, који покуша, да измири завађене странке.[12]

За провијант овим досељеницима обратио се ратни савет и овога пута на крањску владу, која се у септембру и децембру одазове позиву надвојводе и снабде их провијантом.[13]

У вези са аустријским ратом против ердељског кнеза Стефана Бочкаја издао је цар Рудолф једну наредбу, која баца јаку светлост на положај и расположење недавно досељених Срба. Чим се рат распламтео, изда цар налог надвојводи Фердинанду, да добро мотри на српске досељенике, јер код њих влада велико незадовољство, а има међу њима много, који су силом довучени из Турске, па се цар бојао, да ће и Срби отказати послушност и подићи устанак, те тиме довести државу у још тежи положиј. Ову наредбу, издату априла месеца, понавља Рудолф и маја 1605. Повода за страховање давали су незадовољни Срби чешће пута. У августу исте године ступе, према једном писму надвојводе Матије, српски становници из околине Копривнице, којих је било на 3000 душа, у договор са турским сердаром, да му помогну заузети преваром тврђаву копривничку.[14] Али удвојена пажња аустријских заповедника осујети овај турско-српски план.

И покрај свију неуспеха, које грофови Зрињски доживеше, нису ипак они малаксали у настојању, да привуку под своју власт гомирске Србе. После смрти грофа Ђорђа Зрињског (год. 1603.), преузе гроф Никола Зрињски задатак, да узнемирује и тужака српске досељенике. Напослетку пристане надвојвода 6.

[11] Lopašić, o. c. стр. 343.
[12] Croat. стр. 135.
[13] O. c. стр. 114 и 167.
[14] O. c. стр. 37 и 55; Hungarica за 1605 годину. И у овој прилици назива надвојвода Матија копривничке Србе не Власима, већ Рацима („So ist von sibenden diess aus des Redey läger gewisse kundtschafft einkhomen, das die Rätzen vmb Copreinitz, deren bey dreytausent sein, mit dem türkhischen serdar einen verstandt haben....“)

децембра 1604. на захтеве грофове али под условом, да Зрињски покрије све трошкове за провијант, муницију и плаћу српским досељеницима, што износи око 80.000 форината.[15] Зрињски овај услов одбије па се за неко време смири, а кад се доселише Срби на његово опустело земљиште Лич, он дође у сукоб и са овима. Његов капетан Чикулин прогањао је немилице досељенике, те Вид Кисел подигне у фебруару 1606. тужбу код надвојводе против Чикулина и Зрињског,[16] јављајући уједно, да и браћа Франкопани чине многа насиља недавно досељеним Србима са реке Уне, из места Острошца, а тако исто и гомирским Србима.[17] Дворски ратни савет позове оба грофа, да оставе на миру Србе, на што Зрињски и Чикулин одговорише, да није кривица до њих него до Срба, јер су се исти заклели, да ће бити грофу верни а сад место верности и послушности убијају Винодолце и друге мирне становнике на грофовом имању. На овако различита становишта нису умели у Бечу никакву одлуку да донесу него пошљу одговоре грофа Николе и његовог капетана Чикулина барону Кислу и затраже изнова његово мишљење.[18]

Посредовање Кислово, који се и овога пута најживље заузео за своје штићенике, није прекинуло размирицу српску са грофовима. С тога Срби науме, да отпочну самосталну акцију у одбрани од својих угњетача. Управитељ у Личу Дамјан Крмпотић са личким војводама Иваном Крњчевићем и Гвозданом Сладовићем, као и сви становници Лича пошљу 10. априла Фердинанду два изасланика, војводе Тадију Крмпотића и Милашина Скоруповића и замоле га, да их заштити од Чикулина и да им за поглавицу постави Антонија Микуланића, бившег капетана у Оточцу. Изасланици су примили на себе и тај задатак, да израде код ратног суда дозволу, да се у

[15] Lopašić, o. c., стр. 333.
[16] Croat. за год. 1606., стр. 19.
[17] Lopašić, o. c., стр. 346.; Croat., стр. 30.
[18] O. c., стр. 50.

Личу подигне једна војничка кула, која би била од велике користи по хришћанску ствар. Изасланству је био на руци барон Кисел и препоручио српску молбу, да се Личу одузме коначно од грофа Зрињског и да се потчини војном заповеднику на граници. Но сав плод ове акције састајао се у томе, што је надвојвода 7. маја поново позвао грофа Зрињског да не дира Србе.[19]

Вечито узнемиривање и интригирање од стране Зрињског и Франкопана нагони Србе на одлучнији корак. Мада је и надвојвода Фердинанд 30. марта 1607. узео у заштиту гомирске и личке Србе пред царом Рудолфом,[20] Србима то није било доста, него су енергично тражили од цара, да им изда све привилегије, које је обећао при сељењу њиховом и да им постави за поглавицу Ивана Влатка Новаковића.[21] Ово последње је учињено, јер у мају води послове Срба у Личу тај Новаковић,[22] но привилегије нису ни сад добили. Срби сада науме, да се преселе натраг у Турску. На двору су наслућивали о овој одлуци српској већ у јуну те године па заповеде најстрожије грофу Франкопану, да не вређа и не изазива својим понашањем досељене Србе. О намери Срба, да се пре селе дознали су и Турци, те идућег месеца ступи бег лички у везу са незадовољним Србима, пошље им једно писмо са својим потписом и печатом и позове их, да се врате у Турску. За ове планове Срба на хрватској граници, које они у осталом нису извршили, дознало се одмах и у Славонији и то у најнезгодније време, јер се баш тада селили из турских крајева многи Срби, да се настане у околину Церника и Велезине. По себи се разуме, да вест о незадовољству Срба у Хрватској није повољно утецала на ту сеобу.[23]

Осим жеље, да прошири своју моћ, гонила је грофа Николу Зрињског на размирицу са гомирским

[19] Lopašič, o. c., стр. 348. и 350.
[20] O. c. стр. 351.
[21] Croat. стр. 33 и 45.
[22] O. c. стр. 50.
[23] O. c. стр. 87.; Windica за 1607. стр. 37.

Србима још једна околност. Досељени Срби су били прилично склони на освету и на отимање, те је Зрињски на имањима, која су била близу Гомирја, претрпео велику штету. Усљед тога понови он у априлу 1608. молбу код двора, да му се Срби потчине те да направи реда међу њима, но у двору ни сад не хтедоше решавати сами ту ствар него затраже мишљење заповедника хрватске границе.[24] На то изађу браћа Ђорђе, Никола и Вук Франкопански на среду, поброје сва разбојништва и штету претрпљену од гомирских Срба и замоле ратни савет, да Србе или њима подложи или да их уклони са гомирског земљишта и на друго место настани. Ратни савет повери ово питање војном суду у Карловцу и за судије одреди Ивана Гала, Антуна Печовића и препозита загребачког.[25] Овај суд није донео никакве одлуке, но на двору се опажала у то доба тежња, да гомирске Србе збиља преместе, а почетком 1609. после једне свађе и туче личких Срба и Брибираца, где је остало на обе стране мртвих глава. говорило се и о премештању Срба Крмпоћана из Лича у Гусићево поље.[26] Касније су у Бечу напустили мисао о селењу Гомираца, али план о кретању Крмпоћана из Лича изгледа, да је донекле изведен, јер на њих наилазимо од сада и у околини Сења

У ово време догодило се више знаменитих промена у политичком животу наше домовине. Зачетник српских сеоба и велики заштитник српских досељеника, барон Херберштајн, дао је још 1603. године оставку на достојанству врховног заповедника славонске границе, а на његово место је дошао гроф Жигмунд Траутмансдорф. У мају 1607. даде оставку бан Јован Драшковић, те је место њега идућег месеца поново именован за бана хрватско-славонског енергични Тома Ердеди. Још пре тога, 11. децембра 1606. склопљен је на ушћу реке Житве мир Аустрије с Турцима и тиме је завршен петнаестогодишњи рат, а

[24] Croat. за 1608. стр. 40.
[25] Lopašić, о. с. стр. 355 и 358.
[26] О. с. стр. 361—364; Croat стр. 39.

као последицу склопљенога мира спомињемо и промену на царском престолу. Надвојвода Матија потисне у пролеће 1608. тромога и сујевернога цара Матију и преузме владу место њега.

Пресељавање Срба из Турске на аустријско земљиште није прекинуто ни после склопљеног мира између Аустрије и Турака. Шта више, било је сеоба и непосредно после завршеног рата. Најзнаменитија овака сеоба догодила се с пролећа 1609. године. Српски становници око Рибника у турском делу Лике дигну се у то време против рибничког бега, који је ужасно глобио и патио народ, те заузму Рибник и убију пет делија бегових, а сам бег тешком муком изнесе главу и побегне босанском паши у Бањалуку. Паша даде прогнатоме бегу велику војску, да свлада устанике, на што се Срби уплаше и њих око 35 кућа са 550 душа, од којих је било на 150 способних за оружје, пребегну у аустријски део Хрватске и настане се око места Брлога. О томе извести 4. априла 1609. сењски капитан Жигмунд Гусић надвојводу Максимилијана додајући, да су се Срби преселили без његова знања и без претходних преговора. Од рибничких Срба су многи, вели Гусић, прешли на млетачко земљиште, а било их је још око 80 кућа, са кнезом Депшићем на челу, који су хтели да се преселе у аустријску Хрватску, ако им се даде место Подгорје код Карлобага за насељење.[27]

У ово доба је било нерешено питање врховног заповедништва на хрватској граници. Честити јунак барон Кисел је поболевао, те је јуна 1609 године и умро, а после смрти његове пуне три године није било попуњено ово достојанство. За време болести Кислове па и доцније замењивао је врховног заповедника капетан Кристифор Обричан, коме се и Гусић обрати с молбом, да изради код крањске владе помоћ у храни за досељене рибничке Србе. Међутим крањски сталежи пошљу свој одговор 28 јуна директно на Фердинанда

[27] Lopašić, o. c. стр. 365; Croat. за 1609 стр. 39.

и изјаве у одговору, да не могу ништа дати досељеницима, јер исти не заслужују никакве помоћи. Досељени Срби су сами разбојници, уходе и крадљивци, који Крањцима само штете наносе и зато сталежи моле надвојводу, да премести те Србе са хрватске на славонску или угарску границу, јер их они не могу више трпети.[28] Надвојвода је знао исто као и Обричан, да је тужба крањских сталежа претерана и да им она служи само као изговор, што нису вољни да помогну храном српске досељенике. С тога идућег месеца и надвојвода и Обричан понове захтев свој, да крањски сталежи прехране до јесени рибничке Србе. У писму своме о тој ствари обећава надвојвода сталежима, да од сад неће допуштати Србима сеобу, ако се претходно не договоре и не споразуму са аустријским властима, а захтев сталежа, да Србе пресели на славонску или угарску границу не могуће је испунити, јер њих има и тамо препуно.[29]

По једном извештају налазило се у ово време Срба око Модруше, Оштарја и Огулина 532 душе и међу тима на 190 за оружје. И ови Срби, као и они у Личу и Гомирју, имали су да издрже тешку борбу са грофовима Зрињским. У намери да избегну сукобе са грофовима, замоле они августа 1609. године надвојводу, да им даде земље око Плашког, што лежи више Капеле између Брињa и Огулина, на водама Дрепуља и Јасеница и да им дозволи подићи у Плашком градић, сличан ономе у Виљици.[30] Кнежеви огулинских Срба Радоња Љубешић, Петар Дадашковић и Паун Лалић замоле Фердинанда, да их узме у војну службу и постави међу гомирске четнике. Молбу ових кнезова испуни влада, али пресељење у Плашки није дозволила.[31] Услед тога настаде велико врење међу Србима. Многи су хтели да се врате натраг у Турску и крајем августа пошљу своја два човека бегу лич-

[28] Lopašić, o. c. стр. 367 и 368.
[29] O. c. стр. 370; Croat. стр. 77.
[30] Lopašić, o. c. стр. 380.
[31] O. c. стр. 381–382; Croat. стр. 84.

ком, да обнове с њиме прекинуте везе и да се договоре о повратку.[32] Овом незадовољству српском много је допринело, што су баш у то доба Зрињски и Франкопани више него икад настојали, да прибаве важности своме праву на земљиште, које Срби настанише и што је изгледало, да ће у овај мах њихов труд уродити плодом. Њихово настојање довело је већ дотле, да је септембра 1609. године загребачки поджупан увео грофове Франкопане у посед места Модруша, Огулин, Тоуњ и Скрад. Срби су одлучно протестовали против тога, а на то се дигне и гроф Никола Зрињски, поднесе цару тужбу против Срба и осне се на њих свом жестином. Да би спасао своје штићенике Србе од даљих непријатности предложи надвојвода Фердинанд краљу Матији, да Србе пресели из Лича у Брлог и у град Гусић код Оточца.[33] Но сви ови нападаји, планови и предлози остадоше без последица.

С јесени 1609. одржавао се у Пожуну сабор угарских и хрватских сталежа. Знајући добро, каквим духом дише властела хрватско-славонска према Србима, написа 17. новембра врховни заповедник славонске границе гроф Жигмунд Фридрих Траутмансдорф надвојводи Фердинанду, да ће сада без сумње хрватска властела оптужити на сабору Србе, да су неверни и да хоће Турцима да побегну и тражиће, да их сабор њима подложи. Срби су међутим више пута изјавили, да ће радије умрети него потпасти под властелу. Зато моли надвојводу, да извести краља о неистинитости свију оптужаба хрватске властеле против Срба. Надвојвода се одазове молби овој и писмом од 20. новембра обавести краља Матију о намери властеле и замоли га, да не дозволи сабору доносити закључке против Срба пре него што запитају граничарске власти за мишљење.[34] Овај корак Траутмансдорфов учинио је, да сабор није ништа могао ни предузимати на штету српског народа.

[32] О. с. стр. 85.
[33] Lopašić, о. с. стр. 383, 385 и 389.
[34] Ратни архив, Hof-Kriegs-rath expedit за 1609. dec. № 32.

Година 1511. донесе ново кретање на граници хрватској. Срби у турском делу Лике створе план, да нападну град Нови, да га опљачкају и спале, па да се преселе у Гусићево Поље на аустријском земљишту. У ту сврху изашљу једну свештену особу, да утврди са капетаном сењским Жигмундом Гусићем појединости о сеоби. Капетан Гусић не хтеде сам ништа предузимати већ извести 31. јануара о томе надвојводу Фердинанда и запита га, како да се држи према Србима.[35] Надвојвода се опет обрати на краља Матију, који одговори, да због склопљеног мира с Турцима не треба Србима помагати при сеоби оружаном руком, али кад се сами доселе, треба их примити. Међутим један део оних Срба, који су били намерни да се селе, дође пре других С почетка је ступило ради сеобе у преговоре њих четир села, али Турци почеше подозревати на њих, те село Подлапац, које је бројало 12 породица и имало на 50 људи за оружје, пређе на аустријску страну, не чекајући остале. Собом су догнали ови Срби на 2500 комада марве и узели за први мах станиште у околини Оточца, но желели су, као што је јавио капетан Гусић из Сења 25 марта и капетан Семенић из Оточца 28 истог месеца, да се стално настане у Брлогу. Ову жељу испуни им надвојвода писмом од 14. априла.[36]

Мало доцније, у јуну исте године, догодила се према једном извештају Кристофа Обричана још једна сеоба.[37] То су без сумње остали Срби, који су заједно са Подлапачанима почели преговоре. Ова је сеоба пренела на аустријско земљиште 50 српских породица, али где су се исте настаниле као и друге појединости о досељеницима нису ми познате.

Средином идуће године доселило се опет 24 српске породице. О томе известише јуна месеца капетан огулински Иван Гал, а одмах затим и капетан сењски Жигмунд Гусић надвојводу Фердинанда. Услед замр-

[35] Lopašić, o. c. knj. II. стр. 4; Croat. за год. 1611 стр. 10.
[36] Lopašić, o. c. стр. 5, 6 и 7; Croat. стр. 31.
[37] O. c. стр. 55.

шених односаја између досељеника и староседилаца решено је већ одавно на двору, да се одреди једна комисија, која ће средити прилике на хрватској граници. Јављајући о овој најновијој сеоби журе капетани састанак комисије. Комесари су већ били одређени и Обричан је 10. јуна именовао за свог заступника при комисији Фридриха Раубера, али изгледа да се комисија није никад ни састала.[38]

С године на годину слабиле су ове сеобе све више турску границу. Турски погранични заповедник Мехмед Мурад беговић, бихаћски бег, науми, да се освети пресељеним Србима и да заплаши заостале. С тога пошље једну чету у аустријски део Лике и ова чета пороби око 70 кућа српских, 13 особа поубија, једну зароби и 14 313 комада марве понесе собом. О том упадају турском известиле гроф Вук Франкопан и капетан Обричан надвојводу Фердинанда. Надвојвода наложи марта 1613. Обричану, да пише личком санџаку Халил-бегу и да га пита, зашто је то учинио? Обричан напише писмо и попрети Халилу али је Турке тешко било збунити. У одговору своме баци Халил-бег сву кривицу на Србе,[39] а октобра исте године пошље опет, без икаква повода од аустријске стране, своје чете у Хрватску те и сада Срби јако пострадају.[40]

У ово време збивају се знаменити догађаји и међу славонским Србима. Тамо је постао око 1609. године епископом српским Симеон Вратања, који под притиском аустријских власти, а по наговору иванићског пароха Мартина Дубравића призна унију православне са римокатоличком црквом, призна покорност загребачком бискупу Петру Домитровићу, а папу римског за свог врховног поглавара црквеног. Папу Павла V. посетио је Вратања лично у Риму, где је од папе добио 21. новембра 1611. повељу, којом га потврђује за

[38] Lopašić, о. с. стр. 29 и 39; Croat. стр. 64.

[39] Croat. за год. 1613. стр. 13 и 23. Одговор Халил-бега, писан ћирилицом, налази се у тајном архиву бечком, Fasc. Turcica за год. 1613. Одговор тај публикован је у цитираној збирци „Neue cyrillische Urkunden aus den Wiener Archiven“ (стр. 213).

[40] Croat. за 1613. стр. 106.

епископа свију православних Срба у Хрватској, Славонији, Угарској и Крањској и призна му право, да може управљати манастиром Марчом и свим оним зградама и имањима, која уз тај манастир иду.[41] Још пре овога наградио је и цар Матија унијатско држање Вратањино тиме, што му је у марту 1611. год. издао патент, да може судити и кажњавати славонске Србе кад што скриве.[42] Али овај прелаз српског епископа у унију био је сасвим површан. Једини знак овог унијаћења остао је у томе, што је Вратања по гдекад суделовао при богослужењу бискупа Домитровића као његов суфраган и што му је давао годишње 12 центи лоја.[43] Народ и свештенство српско нису имали никаква учешћа у овим корацима њиховог епископа, него су остали верни својој православној вери као и дотле.

После ових догађаја не чује се пуне две године ништа о славонским Србима. У марту 1613. имали су да издрже тешку борбу са бискупом Домитровићем, који се трудио, да Србе у крижевачком капетанству потчини себи, а кад ови не пристадоше на то, одлучи бискуп, да силом примора Србе на покорност. Срби прибегну покровитељству врховног заповедника славонске границе барону Траутмансдорфу и овај се заузе код надвојводе Фердинанда за њихову ствар. И бискуп се обрати јула месеца надвојводи Фердинанду с молбом, да му потчини Србе и молбу понови октобра те године. Но ни Траутмансдорф није седео скрштених руку. Са новом представком најживље стане на страну Срба и замоли надвојводу, да што одлучније одбије неправедан захтев бискупов. Сад се Домитровић обрати надвојводи Максимилијану и цару Матији, да они утичу на Фердинанда. Цар се збиља одазове молби бискуповој и наложи 10. октобра 1613. Фердинанду, да преда бискупу Србе у крижевачком капетанству. Но надвојводу Фердинанда није било могуће придобити да изневери Србе. У одговору своме

[41] Загребачки земаљски архив. Comissional 1743. Nr. 3.
[42] Windica за год. 1611. стр. 15.
[43] Illyrica-Serbica у бечком тајном архиву, Fasc. I, Conv. 1.

узе их 10. јануара 1614. у одбрану пред царем Матијом, побије све разлоге бискупове и отклони тиме опасност, која је претила слободи славонских Срба.[44]

Питање Срба, настањених око Модруше, Огулина, Оштарја и Плашког стојало је дуго времена нерешено. Срби су живели на том пустом земљишту, али нису имали још дозволу, да се тамо стално населе. Да би једном престала неизвесност, у којој се налазили Срби, предложе јуна 1613. комесари на хрватској граници ратном савету, да испуни жељу досељеника, те да им дозволи подизање и насељење градића Плашки. Овај предлог понови у октобру те године врховни заповедник хрватске границе барон Вук Егенберг, који је годину дана пре тога именован, а фебруара 1613. и потврђен на то достојанство и одмах се примио с овим достојанством традиционално скопчаног покровитељства над Србима. У предлогу своме нагласи Егенберг, да су Срби јако незадовољни и да шурују с Турцима, па ако им се још за неко време ускрати стално боравиште, могу се вратити у Турску. У околини Сења је такође било Срба без опредељеног боравишта, те се Егенберг заузе и за ове и предложи октобра 1614., да и њих преместе оданде и да их населе стално у Плашком.[45]

Јануара 1615. нападну Турци изнова на Србе Крмпоћане у Хрватској. Највише је страдало при томе село Подгорје. Нешто услед турских нападаја, но још више услед неродне године, наступи с пролећа 1615. г. велика глад међу Србима. Срби у Плашком, Огулину, Оштарју и Модруши нису се ни иначе много бавили земљорадњом, јер је њихов положај био врло неизвестан и неодређен. Кад настаде глад, одлуче Срби најозбиљније да се преселе натраг у Турску. И гомирски Срби, узнемирени поново од грофова Зрињских, почеше да помишљају на повратак. Вест о томе покрене аустријске власти, да укажу више предусретљивости према досељеницима. У марту 1615. много

[44] Lopašić, o. c. II. стр. 48 и 54–59, затим knj. III. стр. 439.
[45] Croat. за год. 1613. стр. 61 и 106, за год. 1614. стр. 11, 14 и 140.

се расправљало, како да се исти исхране и где да их стално населе. Резултат је био, да су Србима одредили велику количину хране, затим послушавши савет Егенбергов дали им дозволу, да могу стално заузети место Плашки, поклонили им стари дворац у Плашком и поставили поглавицу оним Србима у Модруши и Гомирју.[46]

Незадовољство, које видимо у ово време међу Србима у Хрватској, избило је у исти мах и на другим странама. Срби на хрватској граници мислили су, да је на славонској граници боље и хтели су, како извештава Егенберг, тамо да се преселе. Славонски Срби опет, њих око 900 на броју, прећу новембра 1616. године у Хрватску у нади, да ће тамо лакше живети.[47] У хаосу овом преселе се многи и на млетачко земљиште, а неки се у истини вратише Турцима.

IV

На први поглед изгледа број Срба, пресељених из Турске за ове две и по деценије, мален и незнатан. Али кад се узме на ум, да је у то време лежало између Уне и Купе „око 70 разорених градова“ и да су читаве жупаније биле пусте, онда добива број досељеника сасвим другу вредност. Но као што држава није имала војника да брани границу од Турака, исто тако нису имали хрватски племићи раденика, да им земљу обрађују и да их служе. Отуда непрестано траје између племића и војне управе оно отимање о власт над Србима. Отимање то коштало је Србе многих жртава и отежавало је нове сеобе.

Бранећи се од племића, Срби су се увек позивали на уговоре које су склапали са граничарским заповедницима при сељењу. На такав уговор са бароном Ленковићем позвао се и кнез гомирски Раде Мамула, кад се у новембру 1617 тужио пред надвојводом Фердинандом на грофове Николу и Вука Франкопане, што

[46] О. с. за год. 1614. стр. 7, 37, 40, 45 и 65.
[47] О. с. за год. 1616. стр. 158, 264, 292 и 297.

су ови бацили у тамницу једног гомирског српског војводу и начинили велику штету Гомирцима. У име целог Гомирја тужи се кнез Мамула и подсећа у тужби својој надвојводу на све оне услуге, које учниише гомирски Срби држави и прети, да ће се радије сви иселити или умрети, него што ће подносити зулуме хрватских грофова. Надвојвода испуни жељу Гомираца, наложи Франкопанима, да одмах пусте војводу гомирског и запрети, да више не праве штете и не вређају права, која су дата Србима.[1]

У политичком животу догодило се у ово доба и опет неколико важнијих промена. Бан Тома Ердеди одступи и по други пут свршетком 1613 с престола и цар Матија учини баном Бенедикта Туроција (именован је јануара, а потврђен августа 1614), али је овај бановао кратко време, јер га октобра 1616 задеси смрт. Његово место заузме дугогодишњи најжешћи противник српски гроф Никола Франкопан Тржачки, кога инсталираше јуна 1617 године за бана хрватско-славонског. У исто време се измењало њих неколико и на врховном заповедништву хрватске границе. Барон Вук Егенберг умре маја 1615, те идућег месеца инсталираше на то достојанство грофа Адама Траутмансдорфа, кога опет 1618 г. замени барон Марквард Ек. Ни овај није дуго носио заповедничку част, јер га фебруара 1619 покоси смрт и место њега дође 17. јануара 1620 барон Готфрид Штадл.

Ове честе промене личности на банском и на врховном граничарском достојанству неповољно су утецале на положај досељених Срба. Међутим се на владарском престолу десила промена далеко важнија од свију побројаних, која је оставила дуготрајног и видног трага у животу српског народа у Хрватској и Славонији. 29. марта 1619 умре цар Матија па како није оставио за собом порода, пређе круна на много пута споменутога надвојводу штајерског Фердинанда, великог заштитника српских досељеника, који је

[1] Windica za 1617 nov. № 1.

своје симпатије према Србима понео и на царски престо.

Цар Фердинанд II. ступио је на владу под врло тешким приликама. Протестанти у Прагу побуне се 1618. године и за кратко време стојала је сва Чешка у пламену. Вођа чешких устаника гроф Турн дође у Аустрију и притесни идуће године цара Фердинанда у самом Бечу. С друге стране удари с војском ердељски кнез Гаврило Бетлен на аустријски део Угарске, за кратко време га освоји и прогласи се 1620. краљем угарским. Положај Хабзбурговаца и католичке вере, којој су они били главни поборници, уздрмао се, те је Фердинанд морао загазити у крвави верски рат, ако је хтео да сачува од пропасти сјај свога дома и угрожену световну власт католичке вере.

Посред ових неприлика, у којима се налазила држава, постало је и стање Срба на хрватској граници тако несносно, да српска насеобина у Брињу и Оточцу, као и најновији досељеници по другим местима, дођу и опет на омиљену идеју Срба у Хрватској, наиме, да се селе на славонску границу Овом пресељењу се најенергичније одупре аустријска влада. Цар Фердинанд је од увек био противан сељакању српском са једне границе на другу те и сада заповеди славонском врховном заповеднику грофу Жигмунду Траутмансдорфу, затим грофу Ердедију, бискупу Домитровићу и славонским сталежима, да те Србе из Хрватске не помажу, да им не даду хране и да им не дозволе земљишта за насељење.[2]

И остали Срби у Хрватској имали су у то доба горке дане. Становници у Гомирју, Врбовском и Моравици поднесу у јуну и октобру 1619 године ратном савету тужбу на Франкопане, а кад им тужба не донесе никакве промене, почеше се, како тврди јануара 1620. године заповедник хрватске границе барон Штадл, опет бавити мислима, да се врате у Турску.[3] Барон

[2] Lopašić, o. c. knj. II. стр. 86; Croat. за год. 1619 стр. 45 и 46; Windica за год. 1619 стр. 21.

[3] Croat. за год. 1619. стр. 77 и 115; o. c. за год. 1620. стр. 7.

Штадл покуша, да направи компромис између Срба и хрватских грофова и да за сва времена изгладн диференције између њих, те изнесе предлог, да гомирски Срби плате грофовима Франкопанским своту од 6000 форинти као одштету, а ови за то да признаду Србима слободу. Франкопани пристану на овај услов, но Срби нису имали у тај мах новаца, те се читав план разбије. Исто тако проће и други предлог, поднесен цару од ратног савета, према коме су имали српски досељеници одредити нешто хрватској властели „in recognitionem dominis“, а у војничким стварима да остану и даље подложни једино владару и врховном заповеднику на граници.[4]

У 30 годишњем верском рату узели су и српски граничари учешћа Прва вест о томе датира јула 1620. године, кад је из двора наложено кнезу Егенбергу, да мобилише четири хиљаде Срба и да их доведе у ратни логор на Дунаву. Егенберг испуни заповест и већ идућег месеца се кретало три хиљаде Срба у друштву са штајерском коњицом на бојно поље. Наскоро иза тога мобилисана је и изведена на разбојиште и четврта хиљада српских граничара, којима је уз пут додано 500 хрватских харамија.[5]

Док је аустријска војска имала да издржи крваве бојеве у горњој Угарској, Чешкој и Немачкој, догађали су се мањи упади и сукоби и на славонској граници. Паша будимски и бег пожешки затраже јануара 1621. године од копривничког главног капетана, да врати Турцима Србе, који су у току задњих 30 година прешли из Турске на аустријско земљиште. За време преписке њихове о горњем предмету прелазиле су често турске чете границу и ступале при том у везу са Србима. Услед вечитих диференција и борбе са властелом били су Срби наклоњени овој вези, те се на двору побојаше, да ће сва граница, где Срби живе, отпасти од Аустрије. С тога изађе у августу

[4] Lopašić, o. c. стр. 98.

[5] Windica за год 1620. стр. 51, 52 и 64; Croat за год. 1620. стр. 70, 71 и 90.

заповест ратног савета, управљена граничарским властима, да добро мотре на кретање српско и да спрече сваки додир Срба са Турцима.[6] Из доцнијих извора видимо, да је ипак у то време пристало нешто граничара уз Турке.

Но овај пријатељски одношај Срба и Турака био је врло кратког века. После непуну годину дана (јуна 1622 г.) скупи се једна српска граничарска чета од 500 душа и под предводјењем харамијâ Суботе Добрачевића и Гвоздана Грубачевића и војводâ Секуле, Добросава и Вујице, нападну на турска места Цепидлак и Бастач. Освојивши ова места убију Срби 22 Турчина и понесу собом многи плен, али при окршају погине и српски војвода Секула. Идућег месеца друга чета од 600 Срба нападне турска села око Пакраца, наиђе тамо на 50 турских коњаника и половину посече, а другу половину зароби. Аустријској влади је био овај догађај врло немио. У сред крвавог рата са непријатељима католичке вере, протестантима, није она хтела да квари мир с Турцима и огорчена на овај напад српски, који је извршен без знања граничарске врховне управе, наложи, да се знаменитије вође ових чета српских строго казне, а војводе њихове да се погубе пред Турцима на турском земљишту.[7] Овим је хтела Аустрија да одврати Турке од освете. У списима, који служе за подлогу овој расправи, не стоји, да ли је ова наредба збиља извршена. Поуздано је међутим, да предусретљивост аустријских власти није одвратила Турке од покушаја, да се Србима освете. Августа 1622. дође цернички бег из Цариграда и дозове к себи све српске кнезове из свог санџака, у намери да их заплаши, те им саопшти, да је султан дозволио Турцима, да смеју све Србе на аустријској граници поробити и ради тога ће се бег кренути скорим на крижевачку околину.[8] Али претњу своју није бег извршио него је изазвао још веће зло по Турке:

[6] Windica за год. 1621 стр. 4, 33, 47, 49 и 51.
[7] Windica за год. 1622 стр. 39 и 44.
[8] о. с. стр. 48.

повећана строгост турска према Србима нагнала је ове на нову сеобу. Сеоба ова пренесе око три хиљаде Срба на аустријску страну.[9]

Гомирски Срби, видећи да грофови Франкопански не престају са вређањем српских права, набаве 6000 форинта и понуде их, према ранијој погодби, 3. октобра 1622. грофу Вуку Франкопану у име откупа за Гомирје и околину. Но гроф сада не пристане на ову своту. У свом одговору из Новиграда, 18. октобра, тврдио је да су њему Срби начинили до сад штете за 20.000 фор., и тражио је нову процену гомирског земљишта или да му се потчине Срби, којих је тада у Гомирју било на 1160 душа и од тих 300 особа за оружје. На протест српски, да они оне признају другог поглавицу осим цара и хрватског граничарског заповедника, одговори он 9 децембра исте године, да то није истина, јер су Срби од доласка свог имали свагда у војничким стварима засебног капетана и то најпре Жигмунда Канижера па онда Жигмунда Гусића, Ивана Гала, Обричана, а од 18 јуна 1611 године управља над Србима у војничком погледу он сам, те моли поново цара Фердинанда, да му Србе подложи и у политичким стварима.[10]

Тек што је одбијен Франкопан са својим потраживањем, да му се подложи Гомирје и околина, кад се на славонској граници узбунише због сличног разлога крижевачки Срби. Властела славонска, а поглавито бискуп загребачки, успеју да цар одреди једну комисију на челу са веспримским бискупом, која ће подложити Србе. Овим је хтео Фердинанд бар привидно да испуни своје обећање и награди хрватске сталеже за услуге у споменутом верском, касније названом тридесетогодишњем, рату. Али граничарски заповедници стану и сада из потаје бранити српске досељенике. Кад се разнео глас, да ће Србе, у пркос добивених привилегија, потчинити хрватској властели, скупе се они јула 1623 године у Ровишту, изнесу

[9] Croat. за г. 1622 стр. 76.
[10] о. с. стр. 115 и 123; Lopašić, II. стр. 102. 103 и 104.

писмен мандат царев и наредбу веспримског бискупа па их јавно прочитају. Чим су прочитани мандати настане узбуна и псовка, која, како стоји у извештају барона Ивана Векслера, није за писање. Сви присутни подигоше три прста и заклеше се, да ће радије умрети него се покорити католичким поповима и властели. Одмах скупише међу собом прилога, да пошљу једног изасланика на тужбу цару, а на позив комисије да дођу у Вараждин ради преговора, одговоре, ко их треба, нека дође к њима.

Вест о српској побуни дошла је до ушију и Турцима, те поруче, да ће дати Србима веће слободе, него што им Аустрија даје, ако се врате натраг. Ово поплаши аустријске власти и славонски врховни заповедник гроф Траутмансдорф употреби сав уплив свој да Србе умири. То му и пође за руком, али је ова узбуна српска потпуно осујетила рад комисије и отклонила опасност, која је Србима претила, те стање њихово остаде непромењено.[11]

Идућих година имамо врло мало вести о хрватско славонским Србима. У октобру 1624 године прешле су српске чете из турских места Костајнице и Зриња аустријску границу, па су у друштву са Турцима робиле аустријски део Славоније. Граничарима у аустријској служби строго је било забрањено, да враћају Турцима мило за драго и упадају у турске крајеве, те Срби граничари изјаве капетану Ивану Векслеру, да ће пребећи Турцима, ако се та забрана не укине.[12] Аустријска влада није смела попустити, него је брижљиво избегавала сваки сукоб са Турском. Срби међутим не испунише своју претњу, него напротив многи нови одлуче, да се преселе из Турске. Векслер извести априла 1625. ратни савет о намери тих Срба и предложи, да се сеоба њихова стави у уговор о продужењу мира међу Турском и Аустријом, о коме се баш тада расправљало.[13] Историјски документи не го-

[11] Windica за 1623 стр. 33; Lopašné, o. c. стр. 118.
[12] Windica за 1624 стр. 52 и 60.
[13] o. c. стр. 18.

воре да ли је ово учињено. У то се на хрватској граници опет доселила једна група Срба и настанила се око Карлобага. Првих дана 1626. год. постарају се хрватски заповедници за храну новим досељеницима обративши се у тој ствари на корушке сталеже, а у исто време је морала војна власт да исхрани модрушке и гомирске Србе, јер је код њих због неродице владала глад.[14]

Несрећене прилике на граници и жеља, да помогне потиштеним а верним српским граничарима наведоше цара, да у другој половини 1626 године именује нову комисију са задатком, да донесе тачне одредбе за граничаре у опште, а нарочито за Србе, Као председник комисије фунгирао је Павле Давид. печујски бискуп, а чланови њени су били гроф Жигмунд Траутмансдорф, Мојсеј Цирак и Стефан Патачић. Комесарима изда цар опширну инструкцију 6. августа, коју допуни новом инструкцијом од 20. тог месеца. Хрватски сталежи поднесу комесарима меморандум и наброје у њему своје захтеве при решавању српског и других граничарских питања.[15] Делокруг комисије се протезао на све границе, хрватску, славонску и поморску, али осим те комисије одређена је почетком 1627. још једна, под председништвом барона Готфрида Фалбенхаупта, са посебним задатком, да реши спор између Франкопана и Срба у Гомирју, Врбовском и Моравици. За време рада ових комисија изда цар Фердинанд 15. нов. 1627. једну повељу, којом обећава заштиту и уверава насељене Србе у Хрватској и Славонији о својој наклоности, хвали њихову храброст и изјављује, да ће они стојати само под управом заповедника, кога им он одреди, иначе нико неће имати над њима власти. Ова повеља без сумње је била одговор на молбу славонских Срба, поднесену цару Фердинанду у августу исте године, у којој су тражили, да им зајемчи слободу или ће иначе оставити границу и ма куд се одселити.[16]

[14] Croatica за 1626. стр. 1, 7 и 13.
[15] Lopašić, о. с. стр. 131, 136 и 138.
[16] о. с. стр. 142; Croatica за год. 1627 стр. 7, 30, 53 и 57.

Рад комисије на сређивању замршеног стања на граници трајао је и 1628. Почетком јула предложе заступници хрватских сталежа, који су са комесарима водили преговоре, да се Срби подвргну јурисдикцији краљевине Хрватске, а српске привилегије да се изиграју. Но комесари су се чврсто држали упутства, добивеног од цара, те у одговору подсете сталеже, како је пуста и необрађена била Хрватска и Славонија пре доласка Срба, опишу све заслуге српске за одбрану земље и све последице, које ће наступити, ако досељенике потчине властели Настаће, вели комесари, немири и заплети, а многи би се од Срба вратили у Турску; строгошћу не би их могли гонити на послушност, јер би се у том случају сложили са Турцима и заједнички напали на Аустрију. Но заступници сталешки замоле 7. јула поново, да им комесари подложе Србе, позивајући се при томе на закључке државних сабора. Срби се опет обрате директно цару, молећи га, да их не предаје ни језуитама, ни загребачком бискупу нити пак сталежима хрватским, јер они неће другу власт да признаду осим цара и његових граничарских заповедника.[17] Разуме се, да услед ових, овако супротних захтева и жеља, комисија није била у стању, да донесе позитивних одредаба у српском питању.

Хрватска властела у крижевачкој жупанији обрати се сада краљевском суду у Пожуну са молбом, да јој се досуди земљиште које су Срби посели. Уз молбу су приложили старе донационалне повеље, као доказ да њима припада то земљиште. Краљевски суд стане на страну властеле те донесе на основу приложених повеља решење, да дистрикт Доброва и места Средица, Слобода и многа друга имају припасти загребачком бискупу, остала многобројна села српска: које капитулу чазманском, колегији загребачких језуита и препозитури турјанској, а које Банфију, Керечењију и другим властеоским породицама. Идуће године, 1629,

[17] Lopašić, o. c. стр. 143, 146 и 148; Windica за год. 1628 стр. 49.

донесе у истом смислу решење и државни сабор.[18] Али ове пресуде нису биле извршене. Шта више, идуће године пружа цар у неколико маха несумњиве доказе о предусретљивости и наклоности спрам Срба. 18. фебруара 1630. потврдио је Гомирцима годишњу провизију од 200 форинти, коју им је 1605. одредио, а кад му наскоро после тога стиже од Димитрија Јовановића, Николе Пејашиновића и Димитрија из Ровишта, затим од Дамјана Вучићагића у име свију Срба у Крижевцу, тужба против крижевачког капетана Ивана Векслера, цар одмах заповеди, да се Векслер има суспендовати од звања, док се ствар не испита и док се не донесе даље решење.[19]

Но ова година је остала знаменита у историји Срба на славонској граници са једног много замашнијег догађаја. На основу привилегија, које су Срби добијали при сеоби од граничарских заповедника, на основу личног уверења о многобројним заслугама српских досељеника и извештаја, поднесеног од комисије о приликама на славонској граници, изда Србима цар Фердинанд 5. октобра 1630., у Регенсбургу, привилегије и статуте, по којима ће живети. Овим привилегијама подељени су они на крижевачки, копривнички и иванићски дистрикт. Свако село српско бирало је себи кнеза, сваки дистрикт великог кнеза (врховног судију), коме је придодано још осам помоћника, а одређен је тачно и одношај Срба према војним властима и према властели.[20] Ове одредбе бивале су темељ привилегијама славонских Срба добивеним од доцнијих владара.

За време ових догађаја измениле се све врховне поглавице на управи Хрватске и Славоније. На хрватској граници дође 18. априла 1622 године место барона Штадла, који је дао априла 1621 оставку на звању, барон Рудолф Пар, а кад овога у марту 1626

[18] Lopašić, o. c. стр. 150; Windica за 1629 стр 59.
[19] Lopašić, o. c. стр. 154; Winc. за 1630 стр. 22.
[20] Czoernigg, Ethnographie der osterr. Monarchie, II. књига, стр. 365; Windica стр. 117.

задеси смрт, инсталиран је октобра исте године за врховног заповедника хрватског гроф Вук Франкопан, који је, као и брат му бан Никола, био љут противник Срба. На славонској граници умре 1631. дугогодишњи врховни заповедник гроф Траутмансдорф, чије место јула ове године заузме гроф Ђорђе Лудвиг Шварценберг. И бански престо је доживео промена. Завађен са властелом принуђен је био гроф Никола Франкопан, да августа 1622 одступи, те на његово место дође јуначки гроф Ђорђе Зрињски. У најбољем добу покоси смрт свршетком 1626 године грофа Ђорђа и бански престо западне грофу Жигмунду Ердедију. Банска власт је током 16. и 17. века сваком приликом већма и већма скучавана и у ово доба је она била само сенка негдањег банског достојанства.

Док се решавало питање славонских Срба, заповедник хрватске границе гроф Вук Франкопан изведе неке промене код потчињених му српских граничара, које су изазвале негодовање у народу српском. Војводска звања гомирских Срба пренео је априла 1630 у Модрушу, но војводе не хтедоше оставити Гомирја На заповест ратних саветника, да оба војводе одмах изађу пред њих, упуте се ови у Грац где се распра изравнала.[21] Није тачно познато, ко је тада заузимао места гомирских војвода, али годину дана доцније, априла 1631, били су Петар Дудашевић и Богоје Огњановић војводе гомирске, а за њих веле историјски извори, да су дошли после смрти војводе Радоње Љубишића и Стефана Лалића. Као гомирски харамбаша тога времена спомиње се Радојица Љиљанић.[22]

Гомирски Срби имали су и у ово време много да препате од хрватских грофова, који су тим више насртали, што је гроф Франкопан постао врховним заповедником хрватске границе. Августа 1632 поднесу гомирски Срби у друштву са сународницима својим из Врбовског и Моравице цару Фердинанду тужбу против Франкопана, на што цар одреди Ивана Вер-

[21] Croat. за 1630 стр. 38 и 51.
[22] о. с. за 1631 стр. 34 и 67.

нега и Ивана Шомођија као комесаре, да испитају спор између грофова и Срба. Комесари се информисаше тачно о целом спору и поднесу ратним саветницима извештај и предлог, на који начин да се распра између завађених странака утиша. У извештају ове комисије обележена је граница земљишта, запоседнутог од Срба у гомирској околини. По овом извештају, који се јако разликује од досадањих рачуна о броју становништва, било је у том крају свега 52 српске куће и то у Гомирју и Моравици по 20, а у Врбовском 12. Земљишта је било много више, него што је било потребно оноликом броју становништва.[23] Парница, ради које је комисија изаслана набрзо је заспала, јер ратни савет није хтео предузимати никакве даље кораке.

Након дугог времена наилазимо у ово доба опет занимљивих вести о црквеном животу српских досељеника. Кнез Егенберг извести априла 1631 године цара, да је на границу славонску дошао патријарх из Албаније и Маћедоније (пећски патријарх Пајсије) са неким архијепископом Јевтимијем из Цариграда, кога у доцнијим извештајима називају час епископом, час архимандритом. Овај епископ је почео по тврдњи кнеза Егенберга, да подстиче Србе на отпор против аустријских власти, те изради, да Срби подигну тужбу против крижевачког капетана Ивана Вилхелма Галера. Утецају Јевтимија мора се приписати и сукоб иванићког врховног судије Петковића са главним капетаном Жигмундом Ајбесвалдом у јулу исте године. Чудновати епископ или архимандрит имао је код Срба велик уплив, али не код свију, јер се један део народа, и ако врло мален, бунио против њега и тужио га ратном савету. Влада аустријска употреби ту тужбу да уклони опасног епископа па наговори папског нунција, да дозове к себи Јевтимија, како би га аустријске власти могле ухватити и ставити у затвор. Јевтимије се одазове позиву нунцијевом, али с њиме

[23] Croatica за год. 1632 стр. 71; Lopašić, о. с. стр. 157.

хтеде да дође као пратња две до три стотине Срба граничара. На глас о томе заповеди ратни савет, да се забрани Јевтимију водити собом оружану пратњу но крајишки заповедници одговоре, да је епископов утецај у народу јак и ако му пратњу забране, изазваће код њега и код народа подозрење, а можда и што горе. Ратни се савет на то махне строгих корака, те наложи барону Фридриху Мерсбергу, пограничном заповеднику, да покуша уклонити епископа из земље лепим речима и благошћу. Ово је било у толико више потребно, што се и осечки Срби побунише, по наговору Јевтимијеву, против загребачког бискупа и начинише му велику штету.[24] На жалост није сачувано ништа више о Јевтимију, те није познато како су власти изашле с њиме на крај, као ни то, какав је био одношај између њега и Симеона Вратање, тадањег епископа српског за Хрватску и Славонију.

Бунтовнички дух, који је унео међу Србе Јевтимије, опажа се још неко време. У децембру 1631. побунио се копривнички велики судија Радман Мирчевић, услед чега је свргнут са звања и бачен у затвор, а у августу 1632. због сличног узрока дао је славонски заповедник Мерсберг погубити кнеза Марка Богдановића из Горње Плавнице и харамбашу Смиљана Вујића.[25]

У току 1633. догодила се промена на владичанској столици. Владика Симеон Вратања остарио је те папски нунције предложи у септембру цару Фердинанду, да именује Вратањи коадјутора у особи неког калуђера Нићифора. Цар одговори, да је владичанско место још пре три године обећао Максиму Предојевићу. По свој прилици је тог месеца умро Вратања, јер идућег месеца издаје цар Фердинанд заповест, да се тачно испита, је ли Максим Предојевић по закону потврђен и посвећен од папе за српског епископа.[26] Предојевић је наиме добио још пре

[24] Windica за год. 1631 стр. 33, 36, 40, 42, 43 и 50.
[25] о. с. стр. 35; о. с. за год. 1632 стр. 56.
[26] Windica за год. 1633. стр. 79 и 91. Један нешто доцнији доку-

три године од цара диплому, којом га цар именује за „вратањског епископа“. Он је у Бечу обмануо цара, да реч „вратањски“ значи у српском језику „погранични“ и обећао је аустријским властима, да ће ићи у Рим, признати папу за своју црквену поглавицу и молити од папе посвећење за епископа. Али своје обећање није испунио, већ после повратка из Беча оде у Пећ патријарху српском те од њега затражи и добије посвећење за епископа. Од 1633 године почевши спомињу и остали извори Предојевића као епископа славонског.

Сачувани историјски споменици говоре од 1631 до 1635 године без прекида о комисији, која је имала да се састане ради сређивања прилика на славонској граници. Јула 1635. год. састане се најзад ова комисија у Вараждину. Пред њу изнесу сталежи хрватски своје захтеве, па међу осталим позивајући се на закључке државних сабора, на 14. чланак из године 1604, на 9 чланак из 1608, на 32 чланак из 1618 и 24 чланак из 1630 године, тражили су, да се Срби њима потчине. Комесари архиепископ Јован Темегди, Тома Микулић, Петар Зника, Петар Споларић, Урлих Шелфенберг, барон Фалбенхаупт и барон Херберштајн не пристану на захтеве сталежа, те се отуд развије дуга полемика, у којој су заступници сталежа побијали разлоге царских комесара и обратно. Из њихове полемике видимо, у којим местима су били смештени Срби по аустријском делу Славоније. Осим других спомињу се као српске колоније: Хабрановци, Фидка, Костановци, Марковци, Домитровци, Врховљани, Враговци, Лепушевци, Коларовци, Градац, Забрђе, Ровиште, Цепидлак, Копривница, Иванић, Крижевци, Св. Иван Жабно и т. д. Споразум сталежа са комесарима показао се немогућим, те се разиђу не свршивши

мент тврди, да је Максиму Предојевићу још 1617 године дата привилегија, којом је он десигниран за наследника Вратањи (Windica за год. 1640 стр. 31) Према извештајима загребачких бискупа Винковића и Петретића умро је Вратања још 1630 године (Illyrico-Serbica, Fasc I. Conv. 1)

ништа. Комесари поднесу 6. септембра 1635. цару опширан извештај о току преговора.[27]

Док је у Вараждину држала своје седнице ова комисија и расправљала ствари славонских Срба догодила се на хрватској граници нова сеоба Срба. О тој сеоби извести Михајило Милетић у септембру 1635. године ратни савет. Две стотине српских породица из турског дела Лике и Крбаве прешли су на аустријско земљиште и тражили, да се населе у околини Сења. Ова жеља њихова је одмах испуњена. Две гогине после те сеобе дођоше нови Срби, те ратни савет издаде октобра 1637 заповеднику хрватске границе грофу Франкопану инструкцију, како да се понаша спрам досељеника. Истога месеца преселио је славонски заповедник гроф Шварценберг 150 душа из турских места Рајића и Борова и населио их по крижевачкој околини.[28] Па и доцније трају сеобе. У новембру 1638. дошло је из Турске 13 породица српских и настанило се на приморској граници, а Срби из Лапца, Срба, Брувног и других места населе се у исто време у Подгорју. Нешто раније догодила се и на турском земљишту једна промена. С пролећа 1638. заузму Турци пуста села Цетин и Велику Кладушу, населе у њих Србе и подигну утврђења према аустријској граници.[29]

V

Неприлике и сметње, које су Срби трпели од хрватке властеле, нису кроз читав 17. век никако престајале. Ове неприлике нагнале су многог досељеника на повратак у Турску, али је већина ипак налазила, да је лепши и часнији живот у хришћанству него под Турцима. Зато је и могао рад аустријских генерала на преселењу Срба, започет свршетком

[27] Lopašić, o. c. стр. 163 и 176; Windica за 1635 стр. 19, 32, 35 и 59.
[28] Croatica за год 1636 стр. 35, за 1637 стр. 59; Windica за годину 1637 стр. 41.
[29] Croat. за 1638 стр. 54 и 59; Lopašić, o. c. стр. 197.

16 века, да доноси успеха и током читавог 17. столећа. Преговори о сеобн између Срба и аустријских заповедника нису никад ни били потпуно прекинути. С године у годину провлачили се они баш као и борба досељених Срба са хрватским племством. Резултати тих преговора су били, да се једна по једна група Срба, која је била ближе граници, одвајала од своје браће у Турској и прелазила под сцептар бечких ћесара.

Између много узрока, који су утецали на сеобе српске, зависило је доста и од способности и агилности пограничних заповедника. Отуда се често догоди неколико мањих и већих сеоба једна за другом, а понекад прође дуже времена, док о раду и преговорима ради сеобе нађемо тек где коју безначајну билешку. Од 1638. до 1642. године били су погранични заповедници агилни и загрејани за сеобе, те је препуно вести о њиховој акцији. Осим поменутих задњих пресељења довео је у току 1638. год барон Иван Херберштајн једну колон ју српску из Турске и настанио је између Бриња и Брлога. Ово даде повода грофу Николи Франкопану, да се 20. јануара 1639. потужи на Херберштајна цару Фердинанду III, који је прошле године дошао на престо после смрти свога оца Фердинанда II. У тужби својој наводи Франкопан, да земљиште између Бриња и Брлога припада њему, те замоли за дозволу, да може Србе преселити у предео међу речицама Добром и Мрежницом, где ће бити заклоњенији од Турака. Херберштајн међутим поквари овај план известивши цара у децембру те године, да је тужба Франкопанова само један маневар, којим хоће Србе себи да потчини.[1] Херберштајн је и даље наставио преговоре са Србима у Турској. У јануару 1639. молио је ратни савет корушке сталеже, да притекну Србима са храном у помоћ, јер ће скорим прећи из Турске њих око 600 душа. Покрај других заповедника доселио је с пролећа 1639. године и огулински

[1] Lopašić, o. c. стр. 200 и 213.

капетан гроф Гашпар Франкопан 17 кућа српских и настанио их у месту Витуњ, недалеко од Огулина[2].

Непријатељство католичког свештенства и аустријске владе према православљу бивало је све јаче и све очигледније. Нарочито су забрањивали Србима подизање манастира и пресељавање калуђера православних из Турске на аустријско земљиште. Кад године 1642. побегоше испред турског гоњења калуђери из манастира Рмња и Мошенице (њих око 100 калуђера) на приморску границу, носећи уза се манастирске драгоцености и украсе, замоли њихов игуман Ћирил дозволу, да подигне у Приморју један манастир. Запитан у тој ствари за мишљење предложи гроф Франкопан, да се одбије игуманова молба, јер ће се, као што он рече, у том случају лакше увести католичка вера међу православне[3]. Срби Крмпоћани, вели Франкопан, примили су сви листом католичку веру, а има томе неколико примера и у Жумберку као и у Ускочкој Гори[4].

Аустријска влада је под сваку цену настојала, да питање о славонским Србима реши путем комисије. Цар Фердинанд III. одреди нову комисију, да настави рад на сређивању пограничних прилика и одреди за комесаре славонског врховног заповедника грофа Ђорђа Шварценберга, Тому Микулића, Петра Знику и Петра Споларића. У инструкцији од 3. марта 1639. обрати цар комесарима нарочиту пажњу, да одели „предавце“, робове и „приватне“ Србе од правих привилегисаних Срба, јер је архимандрит Јефтимије био побунио „приватне“ и друге Србе, те су исти насилно присвојили себи права, која припадају само привилегисанима. Док је ова комисија расправљала замршаје славонских граничара, послао је свршетком 1639. године епископ славонски Максим Предојевић у двор двојицу изасланика, калуђере Гаврила и Генадија Предојевића, молећи потврду за епископа. Цар нареди у

[2] Crvat. за 1639. стр. 1, 2 и 7; Lopašić o. c. II. knj. sto. 227.
[3] Crvat. за 1939 jan. № 14.
[4] Hidem.

јануару 1640. грофу Шварценбергу, да и у погледу ове потврде поднесе исцрпан извештај. У исти мах поднесу цару славонски Срби молбу, да им потврди привилегије. Цар се у ствари привилегија обрати на тајне и ратне саветнике, који му новембра 1640. одобре и препоруче молбу славонских Срба[5].

Међутим се на граници хрватској побунише Хрвати у Огулину због витуњских Срба. Огулинци су пре доласка Срба уживали и обрађивали земљу витуњску, те почетком 1640. пошљу три изасланика у Грац, да се потуже на грофа Гашпара Франкопанског, капетана у Огулину, што је населио Србе на то огулинско земљиште. Не сачекавши ни одговор из Грацу подигну се њих око 50 наоружаних Огулинаца у Витуњ, отму многу марву од Срба и запрете им, да ће им попалити и уништити све што имају, ако се не одселе за осам дана. О тој побуни јави у јуну гроф Гашпар своме оцу Вуку, а овај опет 5., 15. и 19. јуна те године извести цара Фердинанда. Војничке власти предузеше хитне мере, да коловође казне и да распламтеле страсти утишају, што им пође за руком. Занимљиво је, да се гроф Гашпар Франкопански, чија је фамилија иначе свагда гонила Србе, овом приликом живо заузео за Витуњце и пред истражним судијом у ствари побуне хвали их с речима, да су Срби у борби против Турака хиљаду пута кориснији од огулинских Хрвата[6].

Многи важнији догађај од споменуте побуне јесу преговори о сеоби кореничких Срба, започети у току ове године са аустријским заповедницима. Прву вест о тим преговорима имамо у писму грофа Вука Франкопана, послатом цару Фердинанду 20. августа 1740. из Карловца, у коме приказује Франкопан одношај кореничких Срба према Аустрији у прошлости. Дуго времена, вели он, плаћали су Срби и Турској и Аустрији харач, али после смрти старог кореничког Мурад-бега престану да плаћају Аустрији. С тога упадне у Турску кнез Вук Егенберг са 12.000 вој-

[5] Lopašić, o. c. стр. 202; Windica за 1640. стр. 1, 31 и 63.
[6] Lopašić. o. c. стр. 227, 228, 230, 231 и 237.

ника и пороби Србе у Кореници и околини, којих је свега на 120—130 кућа. Сад хоће Кореничани да се преселе и ишту за насељење место Модрушу, но Франкопан мисли, да Србима не треба много веровати и не треба их примати, а ако их и населе, да то учине у Плашком, где ће бити безопаснији.

Гроф Франкопан је међутим пристрасно описао кореничке Србе. Њихов харамбаша Иван Гостовић послао је истог месеца писмо капетану сењском барону Херберштајну и у писму вели, да Срба у Кореници има 44 кућа са 150 људи за оружје и да се желе у пределу Драга код Сења настанити. Као доказ, да Срби мисле озбиљно са сеобом обећава Гостовић, да ће свака кућа свог најстаријег члана послати у Сењ као таоце. Овако приказује ствар и ратни савет у свом извештају на цара од 26. августа[7]. Ратни савет препоручи молбу српску да им се за насељење одреди Драга, која лежи између Сења и Брињa, јер ће тада ти Срби служити као одбрана од Турака у пролазу Сењана за Бриње. Цар Фердинанд пристане на предлог ратног савета и повељом од 13. септембра дозволи кореничким Србима пресељење у Драгу. Међутим се крајем новембра преселише с друге стране неки Срби и тим поводом затражи капетан сењских и брињских Србаља Матија Веронез две заставе за српски народ, који је настањен међу Сењом и Брињом, што му ратни савет и дозволи. Чим приметише Турци ову сеобу, искупише се њих 4000 на броју и пођоше у потеру, али их Аустријанци дочекају ватром из пушака и одагнају их натраг.[8]

Заповедници хрватске границе наставе и идуће године преговоре са Србима у Турској. Јуна 1641. јавља из Карловаца врховни заповедник хрватске границе ратном савету, да 180 кућа српских, које броје на 500 људи за оружје хоће идућег пролећа да пређу из Турске у Аустрију. Ово су усорачки Срби, о којима ће од сад бити говора. Намера Усорчана, да се пре-

[7] о. с. стр. 233. 235 и 236; Croatica за год. 1640 стр. 53.
[8] Lopašić, о. с. стр. 240; Croatica за год. 1640 стр. 80 и 87.

селе на аустријско земљиште, била је августа ове године позната читавој хрватској граници, као што се види из извештаја барона Готфрида Кацијанера и Јакова Партнера. Но Срби Усорчани хтедоше пре свеобе да буду на чисто са условима, под којима ће доћи у Аустрију. С тога пошљу изасланике, који изнесу пред аустријске заповеднике услове српске, али ратни савет, коме заповедници граничарске јавише о томе, не усвоји захтеве српске, сматрајући их за претеране[9].

После ћутања од две године покренуше Кореничани опет преговоре о свеоби. Веран непријатељском становишту, које су према Србима заузели његови преци, устаде заповедник хрватске границе гроф Вук Франкопан и овом приликом против кореничких Срба и у писму од 4 марта 1642. понови ратном савету, да тим Србима није веровати, јер су они и прошлим преговорима хтели једино то, да домаме аустријске чете у Турску и да их предаду непријатељу. Но ратни савет није сада много давао на мишљење Франкопаново већ се у току тог месеца обрати сењском капетану барону Херберштајну са питањем, да ли треба примити понуду Кореничана. Добивши повољан извештај од Херберштајна дозволи 14. априла те године цар Фердинанд, да се Срби из Коренице настане на аустријском земљишту и да се пред њих пошље једна чета граничара, но да се пресељење има извршити у току од два месеца. 16. маја јави Херберштајн ратном савету о току преговора па препоручи најтоплије и усорачке и кореничке Србе, хвалећи прве, да су познати са своје храбрости и да траже 400—600 војника у помоћ па ће се сви листом иселити. Кореничке Србе брани Херберштајн од оптужбе Франкопанове, да су издајице. Они су, вели, више пута са опасношћу свога живота чинили услуге аустријској ствари, а као награду за те услуге заробише Аустријанци пре две године кореничке српске вође Марка Секулића, Огњена Мудрића и Вукосава Бубића, а доцније Заку и Радмана

[9] Lopašić, o. c. стр. 240; Croatica за год. 1640. стр. 80 и 87.

Гласнића. Зака је умро у аустријској тамници и таково поступање аустријско нагнало је у оно време Кореничане, да су били напустили мисао о сеоби.

Али ни ове године није остварена та мисао. 10. јула требали се састати Кореничани са Херберштајном у т. з. Дреновом Кланцу и предати ту своје таоце, најстаријег члана од сваке породице српске, а са аустријске стране примити помоћне чете, које ће штитити досељенике од Турака. Но на неколико дана пред састанак наиђу кореничке харамбаше Радета Божић, Огњан Мудрић и Нинко Манојловић са 30 другова својих на једну групу Турака недалеко од Коренице, те једног Турчина убију, а остале повежу. Овај догађај обрати турску пажњу на Кореничане, те не смедоше послати таоце Херберштајну из страха, да ће Турци приметити него одгодише сеобу за неко време. Иначе 7 српских кућа са 50—60 душа покушају да пређу, али их Турци опазе и нападну, те само један део од њих изнесе главу и пребегне на аустријску страну оставивши све своје као плен Турцима.[10]

Вечито мудровање Срба са Аустријанцима задавало је много једа турским заповедницима. Средином 1642. године изашла је срдба Турака на површину у страховитом робљењу српских домова на турској граници. Поробљени су и сви српски манастири од аустријске границе па све до Сарајева. Калуђери српски прогоњени од Турака, разбегли се на разне стране, а њих 17 на броју пређу на аустријску границу и замоле дозволу, да се ту настане. Барон Херберштајн извести 21. јула 1642. ратни савет о доласку тих калуђера и запита га, како да се држи према њима. Калуђери понудише Аустрију своје услуге у раду на новим сеобама из турских крајева, а тада баш пребегоше и споменути калуђери из манастира Рмња и Мошенице, који, као што смо видели замолише преко свога игумана Ћирила дозволу, да подигну српски манастир у аустријској граници. На интервенцију грофа

[10] О. с. за годину 1641. стр. 30 и 47.

Франкопанског, који ни овом приликом не мога прикрити своју мржњу према свему што је српско, изађе јануара 1643. г. царева резолуција, да се калуђери и попови српски из Турске не примају и да се несму насељавати по Хрватској и Славонији.[11]

И на славонској граници било је у ово време знаменитијих промена и догађаја у животу српског народа. После смрти владике Максима Предојевића постао је администратором владичанства вратањског његов брат Гаврило Предојевић. У августу 1642. затражи цар од тајних и ратних саветника извештај и мишљење њихово о том Гаврилу, а саветници се обрате на славонског заповедника грофа Шварценберга. Набрзо после тога поднесу и саветници и Шварценберг цару предлог, да Гаврила Предојевића потврди за вратањског владику. И Гаврило је обећао цару Фердинанду, да ће ићи у Рим и молити посвећење од папе римског, али ни он не одржа реч, већ место у Рим оде пећском патријарху, који га посвети за епископа православних Срба у Хрватској и Славонији[12]. Тек што се Гаврило вратио из Пећи, појави се у Славонији неки „хумски епископ" Методије Терлеки, који је био унијат. Овог Методија дочекају, католичке власти аустријске раширеним рукама и повере му, да уведе међу Србе унију. Тајни и ратни саветници га препоруче грофу Шварценбергу с тим, да буде истом Методију на руци in materia religionis и да му помогне у раду на „спасоносној унији". Маја 1643. крене се овај Методија у Рим, да се о унији споразуме са папом[13]. Вративши се из Рима отпоче епископ Методије свој задатак. Цар Фердинанд му изда у априлу 1644. године јавним писмом дозволу, да може ради визитације верске слободно пролазити кроз целу славонску и хрватску границу. Да би свој рад на увађању уније у српском народу лакше извршио, предложи Методије јуна те године ратним тајним савет-

[11] Lopašić, o. c. стр. 252; Croatica за годину 1643. стр. 6.
[12] Illyrico-Serbica, Tasc. I Conv. 1.
[13] Windica за 1642 стр. 21 и за 1643 стр. 12.

ницима, да се подигне један алумнат за српску омладину, где ће се иста васпитавати у унијатском духу. Саветници се обрате славонском заповеднику грофу Шварценбергу, који поткрепи предлог Методијев, додајући, да би тај алумнат најзгодније било подићи у Загребу или Вараждину. На то цар идућег месеца изда резолуцију, којом дозвољава подизање алумната.[14]

Осим уније спремала се над главом славонских Срба у ово време још једна опасност. Настојање хрватских сталежа, да потчине под своју власт досељене Србе, претрпело је крај свију закључака хрватског и угарског сабора потпун неуспех. На то се захтев сталежа ограничи само на т. з Србе предавце, приватне и робове. Ови су Срби до доласка архимандрита или епископа Јевтимија збиља били потчињени сталежима, али Јевтимије побуни и њих, те се отргоше од својих господара и почеше да живе као и остали граничари. Комисије, које су расправљале граничарске размирице, донеле су закључак, да се ови предавци и приватни Срби имају опет одвојити од привилегисаних, те потчинити властели хрватској. На основу овог закључка почне загребачки бискуп Бенедикт Винковић гонити Србе предавце, да му дају десетину. Од стране Срба граничара уложи протест против овог поступка бискуповог Ђорђе, војвода и судија српски над читавом иванићском границом. У протесту том, написаном у Граберју 5. октобра 1642. указује војвода Ђорђе на услуге српске и вели, да су граничари и предавци једно исто и да имају подједнако права на привилегије. Но сталежи задобише за своју ствар и самога цара те овај одреди једну комисију, у коју уђоше као чланови гроф Ђорђе Лудвиг Шварценберг, Тома Микулић, Иван Секмарди и поджупан Иван Ручић и стави им у задатак, да оделе привилегисане Србе од приватних и да на основу закључка комисије од 1635. године приватне Србе потчини властели, па 10. децембра 1643. обавести цар

[14] Croatica за 1644 стр. 57; Windica за 1644 стр, 83 и 92.

о овој намери својој и све пограничне Србе. За српске интересе заложи се и овог пута врховни заповедник славонске границе гроф Шварценберг. који је добро познавао српски народ и видио јасно, са коликом је опасношћу скопчан рад, кога му цар поверава. Пре него што ће почети посао, напише 7. априла 1644. писмо ратном савету и најодлучније изјави, да он не може узети ни пред богом ни пред људима одговорност, што аустријска влада таком незахвалношћу награђује четрдесетогодишњу верну службу српску. За ових четрдесет година изгубили су многи Срби своје очеве, децу и браћу, многи су допали тамнице и пролили крв своју у борби са непријатељем. Ако сад комесари покушају, да их потчине хрватској властели, наступиће ужасно незадовољство и побуна. Ердељски кнез Ђорђе Ракоци, који је баш тада ратовао са Аустријом, користиће се српским незадовољством и лако је могуће, да се цела граница подвргне под њега. За себе се, вели, Шварценберг, не боји; он ће се склонити у страну, а и иначе га Срби познају и уверени су, да им он добро мисли, но остали комесари ће рђаво проћи, кад Срби буду разумели, ради чега су дошли међу њих. Цар признаде, да су разлози Шварценбергови на свом месту те 15. априла разреши комисију од њене дужности до даље наредбе[15].

У току 1644. године умре епископ Гаврило Предојевић. Аустријска влада по напутку католичких црквених поглавара науми сада, да макар и силом спроведе унију православне цркве у Хрватској и Славонији са римокатоличком. Нашли су и погодну особу, гомирског архимандрита Василија, те њега поставе за српског епископа Василије је нагињао унији, испуњавао је потпуно жеље и налоге бискупа загребачког. По жељи овог бискупа одрекне се Василије титуле вратањског епископа те узме назив епископа свидничког, над којим је у прошлости имао власт архијепископ калочки. Јула 1644. по предлогу грофа

[15] Lopašić, o. c. стр. 261, 263 и 265; Windica за 1643 стр. 33 и за 1644 стр. 1.

Шварценберга именовао је цар Фердинанд III Василија за свидничког епископа, али кад Василије из Беча оде у Рим, не хтеде га папа под овом титулом посвети, јер није допуштао, да епископ православне вере носи титулу римокатоличког бискупа. Василије се врати непосвећен, те је од сада био врло неодређен положај његов. У мају 1646. покуша ратни савет да учини краја овој неодређености, те замоли цара, да даде Василију пуну власт епископску мада и није посвећен и да тиме награди ону послушност, коју Василије показује према католичким поглавицама.[16] У Беч је путовао с Василијем и неки марчански калуђер Михајило, који кад је видео, како се Василије одриче православне вере и пристаје на унију, врискао је од жалости пред бечким католичким свештеницима и понављао је непрестано речи „тешко мени, куку мени“ тврдећи, да се несме после овог вратити у српски манастир, јер ће их остали калуђери и народ српски убити. Па и није Василије добро прошао. После повратка из Рима живео је без посвећења у манастиру Марчи и ту га, како се говори, средином 1648. године, отроваше калуђери. Тело његово, као недостојног, не хтедоше сахранити у манастир него пред манастиром.[17]

Славонски Срби, деценијама окупљени око свог епископа, који је становао у манастиру Лепавини и био средиште духовног живота народног, поклањали су често земљиште овом манастиру. Бојећи се, да ће доцније имати неприлике ради поседовања таког земљишта, управи калуђер лепавински Рафајило Кинан новембра 1645. молбу на цара за потврду ових фундација, као и то, да се одреди манастиру 200 форинта годишње провизије. На двору су хтели да се покажу што наклоњенији Србима, не би ћи тим начином популарисали епископа Василија и олакшали му уважање уније, те исп не молбу Рафајилову. Идуће године затражи исти Рафајило дозволу за подизање још једног

[16] Windica за год. 1644. стр. 80, 92 и 103; за год. 1646, стр. 32.
[17] Illyrico - Serbica, Fasc. I Conv. 1.

српског манастира на славонској граници, али о судбини те молбе нема никаквог даљег спомена.[18]

Живот Срба на хрватској граници текао је за ово време без и једног знаменитијег догађаја. Срби из околине Брињa водили су са брињским Хрватима дуго времена размирицу, којој је учинила крај тек 22. маја 1645. године једна комисија, изаслата у ту сврху. У Гомирју је међутим харамбаша Радојица Љиљанић дошао у конфликт са кнезом Мирком Мамулом ради неке провизије од 27 форинта, једне куће и земљишта.[19] Но те су размирице локалне природе. Од већег значаја је покушај хрватског заповедника, да пресели из Турске 60 кућа јасеничких Срба у Аустрију. Али на двору нису били у овај мах наклоњени тој сеоби, те цар изда у мају 1645. налог хрватском врховном заповеднику, да јави Србима, нека се са сеобом стрпе за неко време. Исто тако заслужује спомена пресељење Срба из личког Петрова села у Витуњ, око 100 душа, које је спровео августа 1646. огулински капетан гроф Гашпар Франкопан [20]

Неуморно настојање хрватске властеле, да придобије под своју власт бар неповилегисане Србе, покренуло је 1646. године ратни савет, да опет изашље једну комисију, која ће оделити привилегисане Србе од приватних. Ово је учињено највише на молбу Томе Микулића, који би имао највећу корист, ако се та деоба изведе. Но капетан крижевачки барон Иван Јаков Галер, који је тада замењивао врховног славонског заповедника грофа Кевенхилера, дигне се у одбрану Срба и јави 31. јуна те године ратном савету, да не треба нипошто дирати у славонске Србе, јер ће се они побунити или пребећи у Турску само да не допусте вређање њихових права. Велика би се неправда починила, вели Галер, кад би сада Србе предали властели, а познато је међутим, како би и данас

[18] Windica за год. 1645. стр 7 и 45.

[19] Lopašić, o. c. стр. 269; Croatica за год 1643. стр. 23, за год. 1644. стр. 75 и за год. 1645. стр. 4 и 25.

[20] O. c. стр. 22; Lopašić, o. c. стр. 274.

изгледала граница, да је Срби нису населили. Услед овог писма Галерова одгоди ратни савет за неко време извршење своје намере. Али нагоњен непрестаним молбама и тужбама хрватских великаша одреди цар Фердинанд нову комисију и даде јој 21. фебруара 1648. инструкцију, како ће извести све закључке саборске, који се односе на границу и граничаре. Нарочито место заузимало је међу тим закључцима српско питање. Чланови комисије су били барони Галер и Фрајленштајн и гроф Траутмансдорф. О раду комисије сачувано је прилично вести, али рад овај не донесе никаква стварна плода из разлога, што су Срби и сада били врло енергични у одбрани својих права и што су поручили комесарима да ће се радије вратити Турцима него пристати да служе властели.

После смрти епископа Василија била је жеља свију српских граничара, да на његово место дође Сава Станисављевић, који је недавно дошао из Турске и настанио се у манастиру Марчи те овде био најпре ђакон владике Гаврила и Василија, а задњих година постао архимандритом марчанским. Тајни и ратни саветници предложе цару Фердинанду, да потврди Саву за владику, али да га уједно упути у Рим, нека и од папе потражи посвету. И покрај протеста загребачког бискупа, који је знао, да у Сави неће наћи помоћника за унијаћење Срба, пристане цар на предлог саветника, те у августу 1648. именује Саву за за епископа свидничког.[21] Пре тога му је Сава обећао, да ће ићи и у Рим да потражи од папе посвећење, али чим се врати, он оде праћен калуђером Гаврилом Мијакићем, каснијим епископом, пећском патријарху, који га посвети за вратањског епископа.[22]

После овога наступио је опет један кратак период без знаменитијих догађаја Срби у Гомирју, Врбовском и Моравици погодили се у највећем пријатељству за шуму и пашу на земљишту грофа Франкопана у Каменском и потписали ту погодбу 29. јуна

[21] О. с. стр. 277, 279 и 282; Windica за год. 1648. стр. 58.
[22] Illyrico - Serbica. l. c.

1649., али две године после тога налазе се ови Срби и са Франкопанима и са Зрињскима у највећој завађи и распри. Размирица њихова, ради земљишта Радиговина и других питања провлачи се опет кроз неколико година и доноси опет старо време пркоса и мржње између Срба и грофова На славенској граници је такође текао живот без промена, чак ни хрватски сталежи нису реметили тишину, која је владала код српских граничара. После овог мирног периода (1648. до 1653.) наступају бурни догађаји, који привлаче сву пажњу аустријске владе и чије су последице сеоба усорачких Срба и буна српских граничара у Славонији.

VI

По примеру Аустрије настојала је и Млетачка да насели Србе на својој граници према турској и према аустријској држави. Но Млечићима је тешко полазило за руком, да придобију Србе за сеобу. И покрај свију неприлика, које је властела хрватска стварала српским досељеницима, ови су ипак радије мењали турско поданство са аустријским него са млетачким. Само у два три маха прешао је известан број Срба из Аустрије у Млетачку, али су и ти побегли испред аустријских закона, којима су пре тога скривили. У неколико случајева опет долазиле су млетачке чете и одводиле са аустријске границе српско становништво, но ти су Срби оружаном руком нагоњени, да постану млетачки поданици. Нарочито су на овој начин страдавали Срби у Св. Ђурђу и околини Из Св. Ђурђа одвели су Млечићи и 1652. године 4 српске породице. Аустријска влада подигне протест против овог насиља и водила је пуну једну годину дипломатску распру са млетачком републиком у тој ствари.

И личности, које су стојале на челу управе Хрватске и Славоније, промениле се за ово време. Заштитник Срба на славонској граници, гроф Шварценберг, који је не једном засведочио наклоност спрам

српског народа, умро је јула 1646, те на његово место дође за врховног заповедника гроф Фрања Кристоф Кевенхигер, именован октобра 1646. а инсталиран 1647., но као што смо видели, скоро све послове заповедничке водио је његов заменик барон Иван Јаков Галер. Кевенхилер умре маја 1650., те достојанство заповедника заузме барон Вилхем Галер, кога већ крајем ове године нестаје са света. На његово место дође јануара 1561. гроф Валтер Леслије. На хрватској граници пређе после смрти грофа Вука Франкопана 1652. године заповедничка част на грофа Херберта Ауерсперга, који је именован јула, а инсталиран септембра 1652. И на банској столици се догодила промена. После смрти Жигмунда Ердедија попе се 1639. на бански престо Иван Драшковић, а кад овај 1646. постаде угарским палатином, замени га на пређашњем достојанству 27. децембра 1647. године гроф Никола Зрињски.

Чим се променуо врховни заповедник на граници хрватској, одмах су настављене везе и преговори са усорачким Србима Нови заповедник гроф Ауерсперг држао се у српском питању сасвим друкчије него његов предходник гроф Франкопан. За кратко време свога управљања границом био је Ауерсперг јула 1653. г. у стању да јави ратном савету, да ће се Срби из Усорца, њих 150 кућа на броју, уистину доселии скорим на аустријску страну. Ратни савет извести о овом цара, а Ауерспергу јави, да одржава и даље Усорчане у привржености и да их приволи на стрпљење. Сеобу пак одгађала је аустријска влада. Узрок том одгађању видео се из доцнијих преговора. На извештај Ауерсперов, да су Усорчани поново понудили пресељење, изјави септембра 1653. ратни савет, да не може прихватити понуду из обзира на Угарски сабор, који је закључио, да се обустави насељавање Срба на граници. Сталежи хрватски, кад већ нису могли да потчине себи досељенике, израдили су у угарском сабору да запречи нове сеобе. Али усорачки Срби су били озбиљно наумили да пређу, па у октобру исте године

почну преговоре на другој страни, са сењским главним капетаном бароном Иваном Херберштајном[1].

Барон Херберштајн међутим није био подесна личност да спроведе ствар. Суровошћу и неправедним поступањем отуђио је од себе и оне Србе, који су се већ налазили на аустријском земљишту. Ради њега пребегну седам фамилија Срба Крмпоћана у Брлог (јуна 1653. године). Вође тих Срба беху кнез Марко Прпић и Рајак Живојновић, те Херберштајн баци ове у тамницу, а место Прпића намести за кнеза неког Вучарића. У исти мах извести ратни савет, да је Прпић био бунтовник и замоли, да се забрани оточачком капетану примати и насељавати бунтовничке Крмпоћане у Брлог. Аустријска влада учини тако и забрани насељење српско у Брлогу, али се и Срби обрате ратном савету и почетком 1645. поднесу оптужбу против Херберштајна молећи дозволу, да могу остати у Брлогу. За ове Србе се заузме гроф Ауерсперг и уложи код ратног савета протест против Херберштајновог поступка спрам кнеза Прпића и осталих Крмпоћана. У протесту своме вели Ауерсперг, да Прпић није крив, а и иначе сењски капетан не може одузети српском кнезу достојанство, јер је то искључиво право врховног заповедника хрватске границе. Херберштајну прискочи у помоћ гроф Ђорђе Франкопан доказујући, да је Брлог његово имање и протестујући, што су Крмпоћани настањени у Брлогу без његова питања и дозволе. Ратни савет стане на страну Франкопанову и Херберштајнову, те изда енергичну заповест капетану у Оточцу Гусићу, да Крмпоћане одмах мора вратити из Брлога натраг у Св. Ђурађ,[2] а како су баш у то доба постојале диференције између витуњских Срба и оних, који су били на имању грофа Франкопана као и између Лучана и Брложана, одређена је новембра 1654 комисија са задатком, да реши те све спорове.[3]

[1] Croatica за 1653 стр. 37, 60 и 65.
[2] Croatica за 1653 стр. 56, за год. 1654 стр. 6, 16, 38, 47 и 83.
[3] о. с. стр. 75, 93 и 95.

Посред ових догађаја привукоше пажњу аустријске владе српски калуђери на славонској граници. Кад је средином 1654 ратни савет одбио молбу манастира Лепавине, да уведе калуђере у посед од 12 села, која су добили на поклон, наложио је у исти мах славонском заповеднику грофу Леслије-у, да будним оком прати опасну кореспонденцију српских калуђера са Турцима. Није познато, што је ратни савет почео тако да подозрева на Србе и о чему је радила та кореспонденција, али о њој води рачуна аустријска влада чешће пута У априлу забрани преко славонског заповедника српским калуђерима, да долазе и одлазе у Турску, јер се, тако стоји у забрани, услед састајања калуђера и Турака може изродити издаја.[4] Но није само ратни савет него је и бискуп загребачки Домитровић правио у ово време неприлике српском свештенству и народу у Славонији. Јула 1655 тужио је епископа Саву Станисављевића, што је једну католичку цркву порушио, што му не даје никаква прихода од манастира Марче па затражи, да му се потчине нека места, у којима Срби станују.[5] Али дворски ратни савет није ни узимао молбу бискупову у претрес.

И доцније је гонио бискуп епископа Саву и стављао му сметње на сваком кораку. Да би добио једном мира од бискупа и других католика, одлучи Сава, да оде у Рим. На глас о овоме обрадује се Домитровић и кад га епископ у пратњи неког калуђера Ћирила посети уз пут у Загребу, даде му драговољно пропратно писмо и препоруку на папу. Ни у Загребу ни у Риму није епископ ништа говорио о томе, да је већ био у Пећи и да је тамо од патријарха добио посвећење, него кад стигне у Рим, место да потражи посвећење и титулу епископа свидничког, изда се тамо за обичног калуђера, као што је и његов пратилац и тако добије од папе неке незнатне сведоџбе па се се с њима врати у Славонију.

[4] Windica за 1655 стр. 3 и 33.
[5] о. с. стр. 51 и 72.

Од сада се бранио од католичког прогонства тиме, што је доказивао католичким свештеницима, да је био у Риму код паше, а међутим је у свом народу учвршћавао православље и забрањивао додир са католицима још јаче, него што су то чинили епископи Максим и Гаврило.[6]

Почетком 1655 наставише Срби из Коренице преговоре о сеоби и резултат тих преговора је био, да један део Кореничана пређе свршетком марта на аустријско земљиште и насели се у Св. Ђурђу. Досељеника је било 12 фамилија са 140 душа, од којих је било 40 за оружје. Шаљући 7. априла извештај о томе, вели гроф Ауерсперг, да је сеоба спроведена на миру, јер Турци нису приметили сеобу те нису ни гонили досељенике. Влада аустријска дочека с радошћу глас о сеоби, само наложи 7 маја, да се досељеници преместе у Плашки.[7] Међутим су завршили рад комесари Кристифор Делисимоновић, Јобст Портнер, Фердинанд Шваб и Петар Сушић, који су били још прошле године одређени да реше спор између Лучана (Брињана) и Брложана.[8] Њиховом одлуком легле су размирице ових српских места. Од знаменитијих вести из ове године спомињем још, да је из Св. Ђурђа прешао један део Срба на млетачко земљиште. Изгледа, да је по среди била нека завера, јер се у току 1656. налазе пред судом брињски заповедник Винценцо Да-

[6] Illyrico-Serbica l. c.

[7] Lopašić, o. c. knj. II. стр. 290 и 292.

[8] Комесари су поднели 25. јуна 1655 извештај о решењу спора. По том извештају добили су Брложани за границу ове крајеве. Брлошко Поље, Гусићско Поље (један део), Бабић Село све до Дренова Кланца, Браничевце и Тукланце. За пашу и сенокос добили су брлошки Срби ова места: Росотрун, Поноре, Плавно до Бунка и до Компоља, затим од Браничевског Брда све до Камените Главице. Да би могли терати стоку у Поноре и Росотрун, добили су пут од Брлога кроз шуму, преко Рудине, испод цркве у Компољу и кроз Тесно. Брињски Срби (Лучани) добили су ораницу: Прокике, Гусићско Поље (други део), Скалић Село, Сабљаково, Дебелу Главицу, Микулић Село, Лукањско и Лучане, Брежје, Јаковљево Поље све до Грабарског Пута и до млина Новачић. Пашу и сенокос имају Брињани око Гољака, затим Бруслин и Черникал. Заједнички имају да уживају: Главац, Житник, Шкаре, Дољане, Присику до Ђурђеве Стене и Синац. Но обе стране се морале обвезати, да ће примити у своју средину још Срба, ако т. ј. влади пође за руком, да их пресели из Турске (Croatica за 1655 јули № 5).

винцо и војвода Вид Чудина као главни кривци, што је омогућено Србима да пребегну.

Идуће године измирио се потпуице гроф Ђорђе Франкопан са Србима у Гомирју, Врбовском и Мора вици, те се тиме завршила њихова шездесетогодишња распра и свађа. Гроф се одрекао права на земљиште у корист Срба, али је зато имао да прима четири године војничку плату њихову. Уговор су потписали у Огулину 13 јуна 1657. гроф Леополд Татенбах, Херберт Ауерсперг, Ђорђе Франкопан, барон Јован Центнер, гомирски кнез Никола Докмановић и модрушки војвода Милован Вучинић.[9]

У исто доба отпочети су поново већ у више маха прекинути преговори са усорачким Србима. Ови су се бојали, да њихово вечито шуровање са аустријским заповедницима не падне у очи Турцима, те пожуре у септембру 1657 одлуку аустријске владе у ствари њихове сеобе. Но цар је и сада хтео најпре да буде на чисто са захтевима српским те запита, под којим условима хоће Усорчани да се преселе и где желе да се населе. Неки су предлагали цару, да Усорчанима даде за насељење Кракар и Биторај, но цару се то није свидело, него запита грофове Ауерсперга и Херберштајна, да ли би било добро, да досељенике поделе на славонској, хрватској и приморској граници.

У октобру је могао Херберштајн да јави ратном савету услове, под којима ће прећи усорачки Срби на аустријско земљиште. Ратни савет ипак није хтео хитати са овом ствари, те у јануару 1658 пожури гроф Херберштајн решење наводећи, да су му Усорчани јавили, како Турци подозревају на њих па да с тога не могу дуго издржати него ће се морати споразумети са Млечићима, ако аустријска влада скорим не донесе одлуку у погледу њихове сеобе.[10]

Усорчани у истину нису могли дуго чекати. У току маја 1658. дође опет једно изасланство њихово Херберштајну па затражи најодлучније, да им се даде

[9] Lopašić, o. c. стр. 294.
[10] Croatica за год. 1657 стр 52 и 64; за год. 1658 стр. 2.

коначан одговор, примају ли се српски услови за сеобу и могу ли се преселити или не. Усорчана, рекоше изасланици, има око 600 људи за оружје (не рачунајући жене, старце и децу). Ако их не приме, прећи ће они без даљег одлагања на млетачко земљиште. Ово исто јавише и грофу Ауерспергу, који се на то реши, да што пре спроведе сеобу. Он изашље пред досељенике грофа Ђорђа Франкопана са једном четом али најпре узме од Срба 10 најугледнијих људи њихових као таоце. Гроф Франкопан изађе пред Србе и 8 јуна преведе их на аустријско земљиште па их настани привремено на приморској граници. По рачуну Ауерсперговом било је нових досељеника око 5000 душа и од тих око 500 за оружје. Ауерсперг извести о сеоби 10 јуна ратни савет у Грацу и предложи у свом извештају, да досељенике стално населе од Велемерића све до Скадра и замоли, да ратни савет изради код крањске владе за досељенике помоћи у храни. Ратни савет предузе одмах кораке у ствари набавке хране, али се не сложи са Ауерспергом, него му заповеди, да Србе насели стално у Плашком и нарочито у пределу Драга. Међутим 26 јуна јави гроф Ауерсперг, да је он хтео превести Србе преко Капеле у Модруш и настанити их у Плашком, али Срби неће ни да чују о том него захтевају, да остану у Приморју и то у пределу Гацко. Овај захтев српски приказује Ауерсперг као врло опасан по аустријске интересе, јер ако се то учини, биће Срби у околини Оточца у већини, па ће доминирати тим целим крајем. Зато мисли, да Србе треба по сваку цену, макар и силом, преместити и настанити у Плашком.[11]

Од овог доба дуго времена стоји на дневном реду питање, где да се населе усорачки досељеници. У јулу је искрснуо предлог, да им се даде станиште у местима Јабланац и Стариград, што покрене грофа Ђорђа Франкопана, да у напред уложи протест про-

[11] Croatica за год. 1658 стр. 37, 47 и 49; Croatica juni 1658 № 5 и № 21.

тив тога, јер су оба места од старине припадала фамилији Франкопана. Петар Сушић предложи истог месеца, да Србе настане на простору између Сења Брињa и Оточца. Ратни савет није хтео олако да преломи ту ствар него запита још једном за мишљење грофове Ауерсперга, Франкопана, Херберштајна, који је баш тада био смењен са сењског капетанства, Петра Зрињског, наследника Херберштајнова у том капетанству и Петра Сушића. На основу њихових мишљења хтео је ратни савет да донесе своју одлуку.[12] На жалост одговори свију ових заповедника нису сачувани.

У Крањској не хтеде земаљска влада никако пристати, да Србима даје храну. За Србе се сада нарочито заузме гроф Петар Зрињски, те почетком августа замоли изнова ратни савет, да се неодложно постара за прехрану досељеника. Ратни савет не само да заиште храну од крањске и корушке земаљске владе, него наложи уједно, да крањски и корушки сањаци морају помоћи Србима при утврђивању границе. Али ни крањска ни корушка влада не изађе на сусрет жељи ратног савета, а стање код досељеника бивало је све очајније. Крајем августа јавио је гроф Петар, да Усорчани трпе глад. Кроз неколико дана понови он ову вест и замоли што бржу помоћ. Он им је, вели, дао нешто хране, али је то и сувише мало.[13]

Међутим су стизали одговори крајишких заповедника у ствари насељења усоричких Срба. Неколико одговора сачувано је до данас. Првих дана августа јавио гроф Татенбах, да би по његовом мишљењу требало једној комисији поверити, да реши питање српског насељења. Набрзо затим (8. августа) поднесе гроф Ауерсперг свој одговор, у ком је предлагао Плашки као најпогоднији крај за досељенике, а нарочито се противио, да се населе у Гацком. Чланови ратног савета се сложе са разлозима Татенбаховим и одлуче се за комисију, која ће имати да се

[12] о. с. стр. 60 и 62; Бечки коморски архив, Herrschafts-Acten, Fasc. Wallachen-Uskoken etc.

[13] Croatica за 1658 стр. 65, 66 и 69.

побрине за Србе. У ту комисију предложе грофа Албрехта Херберштајна, Ивана Јакова Пранка, Дајчера, грофа Ауерсперга и Петра Сушића. Цар пристане на изашиљање комисије али за комесаре одреди почетком септембра Ивана Пранка, Портнера, капетана Кристофа Делисимоновића и Петра Сушића. Комисија је имала задатак, да испита и пронађе згодно место, на које би се могли нови насељеници сместити.[14]

Док се на двору бавили избором комисије, избила је невоља и глад код усорачких Срба у највећој мери. Септембра пошље гроф Зрињски ратном савету извештај о стању њихову и позове владу, да без одлагања притекне досељеницима у помоћ. После неколико дана понови Зрињски своју молбу, али без успеха: брзе помоћи није могао да нађе. Аустријска влада у одговору своме стави српску ствар Зрињском на срце и умоли га, да он помогне моментано Србима, а она ће се дотле постарати, да добије помоћи од крањске земаљске управе. О невољи српској пише при крају тог месеца и гроф Ауерсперг и јави, да се Срби још увек налазе у Гацком и Брлогу, а набрзо после тога саопшти, да је у Горњи Карловац стигао и Петар Сушић, те да је комисија већ отпочела свој посао.[15]

Крањска влада одбије одлучно молбу ратног савета, да притекне у помоћ досељеницима. Међутим због велике невоље, која је међу Србима владала, пребегну два Србина натраг у Турску и тај случај уплаши јако ратни савет, у толико више, што се баш тада догодила побуна славонских Срба, а почело се указивати врење и код ових на хрватској граници. Гомирци затраже нове привилегије, а остали Срби са хрватске границе стану се дописивати са бунтовним Славонцима, чијој је побуни, по мишљењу грофа Ауерсперга, био покретач епископ Станиславић. Ови догађаји нагоне ратни савет на живљи рад. Пре свега захвале се саветници грофу Зрињском на заузи-

[14] Lopašić, o. c. стр. 300 и 302; Croatica за 1658 стр. 66, 67 и 77; коморски архив, Herrchafts-Acten, Wallachen-Uskoken etc.

[15] l. c; Croatica за 1658 стр. 78, 79, 82, 83 и 89.

мању око Срба па затраже од комисије извештај о броју досељених Срба. Комесари поднеше извештај но исти се знатно разликује од пређашњих навода о броју Усорчана. По том извештају је дошло усорачких Срба само 83 куће са 914 душа и 263 људи за оружје; брињских Срба је било у Лучанима 66 кућа и 585 душа и у Брлогу 74 куће са 691 душом и 233 ратника. Али комисија, у коју је ратни савет тако много полагао, није донела у свом раду никаква виднија успеха. Два комесара, Иван Пранк и капетан Делисимоновић, завадише се међу собом, те ратни савет искључи Пранка из комисије, која настави расправљање без њега, но без резултата као и дотле. Једини гроф Зрињски што се својски заузео за интересе досељених Срба те му се и цар Леополд захвали 16 новембра 1658 за труд и жртве, које је поднео око досељених Усорчана.[16]

Као што је више пута споменуто, за време насељавања нових досељеника на хрватској граници подигли су славонски Срби буну. Повода овој буни дао је сам врховни заповедник славонске границе гроф Леслије и то својом наредбом, да и граничари морају работати и вршити друге послове као што чине спахински поданици. Хрвати и Немци граничари покоре се захтеву генералову, али Срби сазову септембра 1658. збор у крижевачкој капетанији, у место Ровиште. На збору се скупило око 1000 људи, а на њега дође по налогу ратног савета генерал Леслије са неколико официра и покуша да утиша народ. Ништа се не зна о резултату, до кога је дошао тај први збор, али се наскоро опет сакупи народ на истом месту и сад у много већем броју, око 3000 њих. На овом другом збору изабрано је једно посланство, које је имало да директно цару поднесе српске жеље и тужбе. Главни захтев је био, да се привилегије, које су добили при сеоби, прошире на све Србе између Дунава и Саве без разлике, али о осталим тражбинама нису

[16] о. с. стр. 90, 93, 96, 97 и 98; коморски архив, l. c.

хтели да се изјасне пред Леслије-ом и ни пред ким, осим пред самим царем. Леслије покуша, да одврати Србе од намере, да поднесу цару своја гравамина, а кад то не поможе, он замоли цара, да не потврђује привилегије и да не испуни жеље бунтовничких Срба.

Овако понашање генералово разуме се, да није повољно утецало на незадовољне Србе. Ни у новембру нису се они били примирили, те извештаји пограничних заповедника о српским зборовима узнемиривали су и даље ратни савет, који је најживље настојао, да стиша узрујане граничаре.[17] Тек се у децембру сталожиле мало страсти, кад се српско изасланство већ налазило на путу у Беч, да пред младим царем Леополдом исприча прави узрок побуне и да му поднесе своја правила и привилегије на потврду. По извештајима о стању код Срба увидео је ратни савет све опасне последице, које могу наступити, ако се Срби не задовоље, те с тога изради фебруара 1659. потврду правила српских привилегија. Знајући међу тим, да је за леђима побуњеника стојао епископ српски Сава Станиславић, изађе од ратног савета опомена епископу, да други пут не дође до оваких појава. Уједно је одређена једна комисија, да испита остала гравамина српска. Појединости о тој комисији нису познате, али се из сачуваних докумената види, да је и пред њом епископ Сава мушки бранио народ и привилегије српске.[18]

У току ове године решено је питање, где да се населе усорачки Срби, али то решење није донела комисија. Читаву зиму од 1658. на 1659. годину провели су ови Срби у Гацком, Брлогу и Брињу, борећи се са оскудицом у храни и не знајући, где ће им бити стално седиште. Марва њихова, коју су собом дотерали из Турске, налазила се код Карлобага и једна турска чета пређе децембра 1658 аустријску границу да отме ту марву. Гроф Петар Зрињски по-

[17] Windica за 1658 стр. 74, 81, 84, 90, 91, 93 и 100.
[18] о. с. за 1659 стр. 6, 7, 8, 29 и 59.

шље пред Турке поручника Вукасовића са 50 људи, који одбије нападај и зароби неколицину Турака Тако су и на даље остали Срби под надзором и одбраном грофа Зрињског, који се непрестано бринуо о исхрани њиховој. Позван од цара Леополда предложи у априлу 1559 год. гроф Зрињски ратном савету, да Усорчане не премештају никуд него да их оставе стално на том земљишту, које су при доласку заузели и предложи законе и статуте за њих Ратни савет усвоји потпунце предлог Зрињскога те још истог месеца извести грофа Ауерсперга, да Усорчане неће кретати са Гацкога Поља. И цар Леополд изда 27 јула наредбу, да усорачки Срби имају остати где су, али да их треба разделити у Оточац и Брињ на пропорцијонисане делове. Осим тога одреди комисију од три члана: Зрињског, Делисимоновића и Портнера са задатком, да тачно установи границу земљишта, које Срби населише и раздели земљу међу поједине фамилије, а ратни савет постави усорачким Србима једног команданта и неколико кнезова.[19]

Ова нова комисија дуго времена није почињала свој посао. Ратни савет пожури у јануару 1660. комесаре, да поделе усорачке Србе међу становнике брлошке, оточачке и брињске и то одмах, чим се отопи снег и разиђу велике воде. Још већма почне журити ратни савет комисију, кад дође вест, да су крајем фебруара млетачки Срби испод Котора прешли Турцима, те се саветници побојаше, да и Усорчанима не досади неизвесност, у којој се налазили па да се не врате у Турску. У априлу најзад заврши комисија свој задатак. Одредила је Усорчанима на приморској граници стално боравиште и то у Вилићу, Компољу, Гацком, Брлогу, Брињу и Оточцу и означила тачно међе њиховој насеобини. Подела имања ишла је свугде глатко, само је у Оточцу дошло при подели до свађе и до изгреда.[20]

[19] Lopašić, o. c. стр. 304, 305 и 307; Croatica за год. 1659 стр. 1, 8, 33, 54, 94 и 103; коморски архив, Herrchafts-Acten, Wallachen-Uskoken etc.
[20] Croatica за 1660 стр. 14, 39 и 139; Lopašić, o. c. стр. 311.

На славонској граници подозревали су војни заповедници и даље и на епископа Саву. Сваки нов покрет српски настојали су да угуше, а народ да обезглаве. Ђурицу Радића, који је у задњим немирима играо улогу коловође, осуде на смрт и погубе августа 1660., а епископу Сави су правили на сваком кораку неприлике.[21]

VII

У другој половини 17. века постају насртаји хрватских католичких свештеника на српско-православну веру много жешћи и безобзирнији. Октобра 1661. умре епископ Сава Станисављевић. За упражњену епископску столицу је било три кандидата: архимандрит Симеон Кордић, ђурски калуђер Гаврило Мијакић и коморански архимандрит Максим. Кордић је имао бурну прошлост. Својом претераном амбицијом и интригама изазвао је као лепавински архимандрит мржњу епископа Саве, који га почне гонити и стављати на муке и напослетку га екскомуницира из православне вере. На то оде Кордић загребачком бискупу Петретићу, превари га, да ће се поунијатити са целим својим манастиром и добије на овај начин препоруку од бискупа, да може купити новце за поправку манастира Лепавине и за подизање школа. Са овом препоруком оде он и у Беч, где 23. марта 1652. испослује од цара потврду за лепавинског архимандрита. Са скупљеним новцем пође преко Пољачке, Молдавске, Влашке и Ердеља у Турску, преко Баната дође у Београд па онда кроз Србију оде пећском патријарху, који га ослободи од проклетства и искључења из православне вере. Сада се врати натраг у Лепавину и чим је епископ Сава заклопио очи, обрати се Кордић на српске војводе, кнезове и судије и замоли их, да се потпишу на једну молбеницу, помоћу које ће он

[21] Windica за 1660 стр. 64 и 85.

скупљати по народу прилоге за оправку једне порушене цркве. Добивши потписе српских поглавица место милостиње напише на тој молбеници препоруку цару, да исте поглавице желе њега Кордића, за свог новог епископа.[1] Са овом препоруком изађе Кордић пред врховног заповедника славонске границе грофа Леслије-а, а овај пошље препоруку управо ратном савету са молбом, да цар потврди Кордића што пре, док се још није умешао у ово питање пећски патријарх.[2]

Међутим се у почетку 1662 године докаже, да је она препорука српских поглавица лажна, те се ратни савет обрати на загребачког бискупа Петра Петретића, затражи од њега информације о славонским Србима и запита га за мишљење, кога да потврде на епископско достојанство. Петретић употреби ову прилику, да покуша поунијатити све хрватско-славонске Србе. 21 априла 1662. напише опширну информацију, у којој прикаже историју српског црквеног живота од владике Симеона Вратање до смрти епископа Саве, опише прошлост архимандрита Кордића и предложи, да истог не именују за епископа. О Гаврилу Мијакићу рече, да је учен и честит човек, али је превише одан православљу и пећском патријарху, те он није за то достојанство, него саветује цару, да се за епископа славонског узме један унијатски свештеник из јегарске дијецезе, који ће отићи у Рим и тамо замолити од папе посвећење за свидничког епископа.[3]

Ратни савет не хтеде одмах усвојити предлог бискупов него запита и генерала Леслије а за мишљење. Овај је добро познавао привржености српског народа прама православној вери, те одговори, да ће Срби, ако се поступи по савету бискупову, убити сваког унијатског свештеника, кога им натуре за епископа. Са овим мишљењем генераловим сложи се и ратни савет,

[1] Illyrico-Serbica, Fasc. I, Com. 1.

[2] Dr. Aleksa Ivić, Srbi za vrijeme urote Zrinjskog i Frankopana, Savremenik br. 12. za god. 1907. стр. 739.

[3] Illyrico-Serbica, Fasc. I, Com. 1.

али цар Леополд I., ватрени католик, наложи септембра 1662, да се месечна потпора, у износу 30 фор., која је плаћана марчанским калуђерима, укине, док се калуђери не поунијате и док не буде постављен нов епископ.[4]

Сав народ српски се приљуби сада уз калуђера Мијакића, као заштитника православља и изабере њега за епископа. Мијакић хтеде отићи пећском патријарху, да га овај посвети, а кад Петретић ово спречи, он оде у Молдавску православном архиепископу Сави, који га завладичи, те Мијакић после повратка из Молдавске стаде да врши епископску службу. На двору су због овога били ужасно љути и заповеде фебр. 1663. граничарским властима, да забране Мијакићу вршење епископских дужности, јер он нема потврде од цара за ово достојанство. Мијакић оде на то лично у Беч и заузимањем бана грофа Петра Зрињског потврди га цар за епископа.[5]

У то су доба, као што смо раније видели, славонски Срби били подељени на три капетаније, копривничку, крижевачку и иванићску. У свакој од тих капетанија имали су Срби по једног великог судију, који је са својих осам помоћника судио народу. Избор великог судије се понављао сваке године и сваки избор је ишао на потврду славонском граничарском врховном заповеднику.

Срби у крижевачкој капетанији изаберу године 1666. неког Осмокруга за свог врховног судију. Народ је Осмокруга необично поштовао и сматрао га и дотле за бранитеља свога. Власти су опет још из раније гледале у Осмокругу бунтовника, те између њих и њега дође набрзо до сукоба, а кад услед тога Осмокруг допаде затвора, букне отворена буна. Изаслана војска угуши побуну, при чему не само Осмокруг и његова породица него и други многобројни Срби платише главом. Епископ Мијакић је био у пријатељском одношају са Осмокругом, те католички свештеници

[4] Dr. Aleksa Ivić, o. c. стр. 740.
[5] Ibid.

баце и на њега сумњу, да је подстицао устанак. Мијакићу није помогло сада ни што је отишао у Рим и привидно се одрекао пећског патријарха. Цар је тражио од њега, да отворено, па ма и насилно уведе унију у српски народ, а кад епископ не хтеде тога учинити, сврне га цар августа 1668 са достојанства и постави место њега правог унијата Павла Зорчића за славонског епископа. Но распра о епископском питању провлачила се и даље, док почетком 1670. није откривена завера бана Петра Зрињског и Крсте Франкопана. Сад обеде власти Мијакића учешћем у завери и без икаквих доказа о кривици баце га у тамницу, те је у Грацу, далеко од своје домовине и свога народа, тамновао све до смрти.[6]

Народ српски није могао лако да преболи ову рану, коју му зададе насиље аустријско. Огорчење народно управљено је било у првом реду против наметнутог епископа. Мада је овај имао око себе јаку стражу, покушају ипак Срби, да га убију. У марту 1675 године учинише они покушај убијства на Зорчићу, кад се овај бавио у манастиру Марчи. Покушај је извршен ноћу из пушке, али епископ остане неповређен. Један харамбаша српски одмах побегне у Турску, а калуђере, на које је пала сумња, да су саучесници у завери против епископа, доведе гроф Траутмансдорф у Иванић, окује их и баци у тамницу. Нарочито се сумњало на неког калуђера Петра Поповића. Истрага, коју је по наредби владиној водио Траутмансдорф, није могла да утврди кривицу калуђера, те Траутмансдорф предложи, да се заточеници уз кауцију пусте на слободну ногу, јер је народ огорчен па може да наступи веће зло. Ово је учињено те се у јулу исте године налазио још

[6] Период српског живота у Хрватској и Славонији од 1660. до 1675. године прескочио сам у овој расправи, јер сам сав до сад непознат материјал ратног архива о том периоду изнео у цитираном чланку „Srbi za vrijeme urote Zrinjskoga i Frankopana“. Тамо је потанко приказана буна Осмокругова и судбина епископа Мијакића, као и остали догађаји, који су у свези с њима.

само калуђер Поповић у затвору, но ни њему не могоше крај свег напора да докажу кривице.[7]

И покрај све строгости полазило је врло тешко влади за руком, да нагони калуђере на унију. Епископ Зорчић је морао сваки час да подноси тужбе властима, што му калуђери одричу послушност у верским стварима. Марта 1676 потужи се он на једног калуђера, који је сејао буну у народ и противио се сједињењу са католичком црквом, а неколико месеци доцније оптужи из истог разлога калуђере Василија Перћагића и Рафајила. Видећи, да не може насиљем стећи поштовања у народу, одлучи Зорчић, да сазове један синод и да се тако популарише. Синод је заказан у Горњем Карловцу за 20. август, али још у марту стигла је дозвола за њега. Од закључака синодских познат је само један, наиме, упућена је молба цару, да помилује калуђере који су се при доласку Зорчића на владичанско достојанство противили њему те с тога били осуђени да робују на малтеским галијама.[8]

Поштовања и послушности није уживао Зорчић код калуђера ни после тога. Нарочито лепавински калуђери нису хтели да се покоре католицима и да приме унију, те се он потужи на њих ратном савету јуна 1677. Али дух народа у читавој Хрватској и Славонији био је после неуспеле завере грофа Зрињског и Франкопана и после неописане свирепости, коју заведе нов режим у земаљској управи и судовима, потпуно сломљен. И српски граничари су ужасно патили под тим режимом. Отпорна снага српска, која се до сад у свакој прилици при одбрани православља и добивених привилегија показивала, изгубила је главни досадањи ослонац, свога епископа. Напротив, са епископске столице долазило је највеће прогонство православне вере и у августу 1677 пође Зорчићу за руком, да придобије на „professio fidei catholicae Romanae“ 2 игумана, 4 свештеника, 3 ђакона и 6 војвода.[9] Велику

[7] Windica за 1675 стр. 46, 49, 104 и 110.
[8] Croatica за 1676. стр. 11, 32, 37 и 51.
[9] Windica за год. 1677 стр. 70 и 92.

ревност, коју је показивао епископ Зорчић при уважању уније, награђивала је аустријска влада обилато. Из сачуваних бележака ратног архива види се, да је влада водила бригу и о својој родбини епископовој и да је свима прибављала угледан положај. Разуме се, да народну љубав није могао стећи. Највише су му сметали калуђери, који су долазили из Турске, просили по народу милостињу и говорили против католичке вере и против уније. Зорчић се у марту 1680 потужи на ове калуђере ратном савету, који с места изда заповест, да се калуђери прогнају са границе.[10]

После сеобе усорачких Срба дуго времена није се доселила никаква већа група српска из Турске. Па и иначе се о кретању српском у то време мало чује. Понека места српска, верна као и свагда дотле аустријском дому, а непријатељски расположена спрам хрватске властеле, стојала су приликом завере Зрињског и Франкопана чврсто уз цара. Међу тим местима нарочито се истичу српска села Дубраве и Поникве, која су била у поседу грофа Франкопана. Становници ових места поднесу октобра 1672. г. цару Леополду молбу, да им подари слободу и привилегије, које уживају остали Срби, као награду за привржености, показану приликом завере хрватских магната. Запитан за мишљење најтоплије препоручи генерал Херберштајн жељу ових Срба и цар им на основу те препоруке испуни молбу.[11]

У ово време имали су Срби много да претрпе и од турских упадаја. Марта 1675. год. удари 20 барјака Турака из Лике, Крбаве и Удбине на место Подгорје и опљачкају 10 српских кућа. На другој страни побунило се око 20 породица усорачких Срба те пребегну на млетачко земљиште, али се у октобру 1677. године врате натраг. Исто се тако побунили Срби у Бојанцима, но и они се набрзо стишају.[12]

Побуне и незадовољство српског народа и у Хр-

[10] о. с. за год. 1680 стр. 3 и 23.
[11] Lopašić, о. с. стр. 351 и 353.
[12] Croatica за год. 1675 стр. 22 и за 1677 стр. 59.

ватској и у Славонији биле су природна последица режима, који је тада владао. На славонској граници су се два заповедника нарочито истицала у непоштовању српских привилегија. Ови заповедници, иванићски пуковник Иван Рудолф Штадл и капетан крижевачки гроф Траутмансдорф изазваше врховног заповедника славонске границе грофа Лудвига de Souche, да их оптужи пред ратним саветом због њиховог поступања према Србима. На ту оптужбу, послату маја 1679. године одговоре оптуженици јула те године, да су с тога спрам Срба јако строги и не осврћу се на њихове привилегије, што они могу постати опасни, ако им се попусти. Српска народност је душевно много надмоћнија од Хрвата и привилегије српске ће само то учинити, да ће се Срби осилити и потиснути Хрвате. Ратни савет се сложи са овим те није чинио никакве даље кораке против горњих заповедника.[13]

У деветом деценију 17. века започе опет рад на досељавању Срба из Турске. У марту 1680. преселио је војвода Брадић 120 Срба са турског на аустријско земљиште, а кад Турци страдаше под Бечом 1683. г. постаде кретање Срба у Турској живље. У октобру 1683. јавише многи Срби грофу Штрасолду, да хоће да се пресели из Турске. Јула месеца идуће године добио је херцег Лотриншки вест, да Срби у Босни моле помоћ па ће их велики број прећи на аустријску страну. Ова сеоба је почетком 1685. спроведена, те ратни савет одреди досељеницима у јуну помоћ у храни, а у јулу изда цар привилегију за нове досељенике „хришћане и Раце".[14]

На граници Хрватске и Славоније појављивали се често пута српски виши свештеници и калуђери из турских крајева. Многе од њих слао је пећски патријарх, који је стајао у непрекидној вези са хрватско-славонским Србима, као своје егзархе, али за неке се не зна од куд су дошли и шта им је био

[13] Lopašić, o. c. стр. 367.

[14] o. c. стр. 368; Croatica за 1683 стр. 38 и за 1685 стр. 25 и 28; Windica за год. 1684 стр. 59.

смер. Егсарси патријархови су поучавали свет у православљу и одвраћали га од уније. Тако је 1659. г. одмах после насилничке смрти патријарха пећског Гаврила наследник његов Максим послао у Славонију егзарха Силвестра, који се састане у Лепавини са архимандритом Симеоном Кордићем. Смутљиви Кордић је тврдио пред људима, да је он у Козачкој земљи посвећен за епископа, а кад егзарх изиђе пред њега, дочека га Кордић непристојно. На то егзарх истуче штапом свог домаћина и кад се врати, исприча патријарху како се понашао архимандрит Симеон, те патријарх напише писмо епископу вратањском Сави (Станиславићу) и у писму прокуне „демона Симеона“ и забрани свима православнима, да опће с њим.[15] Егзарси патријархови и други православни калуђери, који су и поред најстрожије забране од стране аустријских власти долазили, омели су потпунце намеру Павла Зорчића, да уведе унију. До смрти своје није могао да придобије ни све марчанске калуђере ни народ у најближој околини својој. Неколико калуђера и мален део Срба, који признаше унију, учинише то за невољу. Остали народ се одупирао Зорчићу, те се овај потужи децембра 1684. године ратном савету на Србе, што га неће да слушају. Ово је последњи корак Зорчићев у прилог уније, јер је набрзо затим, у јануару 1685. умро, оставивши за собом сумњиву славу да је први од српских првосвештеника послужио као слепо оружје католичке пропаганде и противнародне бечке политике. На епископско достојанство поставио је цар Леополд марта 1688 брата Павловог Марка Зорчића и у априлу исте године наложио је грофу Траутмансдорфу, да инсталира овог новог унијатског епископа, који је дотле носио чин католичког свештеника.[16]

Нагло напредовање аустријског оружја у рату за ослобођење од Турака нашло је одзива и у Хрватској и Славонији. Овде је на банском престолу седио у то

[15] Illyrico-Serbica, Fasc. I, Conv. 1.
[16] Windica за 1684 стр. 103; за 1685. стр. 26; за 1686 стр. 19 и 43.

доба гроф Никола Ердеди, на хрватској граници је био заповедником енергични гроф Јован Јосип Херберштајн (дошао после смрти грофа Ауерсперга, априла 1669 г.), а у Славонији је после смрти маркиза Отона Хајнриха де Грана (умро августа 1685.) стајало врховно заповедништво све до маја 1688 године непопуњено; тада тек заузе ово место гроф Енеја Капрара. Једнодушним радом ових и њима потчињених војсковођа, а уз припомоћ главне царске војске ослобођен је у овом рату од Турака и онај део Хрватске и Славоније, који је дотле био под њиховом влашћу.

И на сељење Срба у Хрватску и Славонију имали су утецаја успеси аустријског оружја. Још одмах у почетку војне, кад су год. 1684. бан Ердеди и маршал гроф Јаков Леслије разбили Турке код Слатине и освојили Вировитицу а још више кад бан нападе крајеве око Цазима, Мутника и Тржца, а генерал Хеберштајн уђе у Лику и Крбаву, наступи живо кретање међу Србима, који су живели у турском делу Хрватске и Славоније. Горњокарловачки генерал гроф Штрасолдо извести у марту 1686. ратни савет о срећним војним операцијама барона Оршића у Лици и јави, да су успеси Оршићеви покренули око 1000 Срба на сеобу из турских крајева на аустријску страну. Међу овим досељеницима налазило се на 200 Срба Кладушана, који предложе Аустријанцима, да уз њихову помоћ нападну и заузму Кладушу, али тај план није у овај мах изведен.

У исти мах поче сељење Срба и на славонској граници. Јула 1686. пређе једна група српска из Турске и славонски заповедници постараше се за храну нових досељеника. Но сеобе учесташе тек онда, кад вођење њихово преузе генерал гроф Рабата. Он пресели јануара 1687. више српских породица и настани их у Белају, поседу грофа Парадајзера, а у марту исте године другу групу Срба насели у Кирину. Идућих година спроведе он нове сеобе српске и досељенике настани у Будачки, Тржић, Зимић,

Скрад и Перјаштицу.[17] У априлу 1688. насели бискуп загребачки Микулић кнеза Остоју Милићевића, судије Радоту Милићевића и Милију Николића, вице кнеза Михајила Радановића и с њима множину Срба на реци Трепчи.[18]

У рату за ослобођење Хрватске и Славоније од Турака остављали су Срби Турке и пристајали уз хришћане, али је било и таких, који су се устезали ступати у ћесарску службу чак и онде, где је аустријска војска већ сломила била турску моћ. Спрам ових Срба понашао се бан Ердеди, као што сам признаје у писму свом од 15. јуна 1687, исто као и спрам Турака. Овако држање српско долазило је отуда, што су се Турци из прогнатих места Хрватске и Славоније скупљали у шуме и из њих нападали на становнике, а нарочито на оне Србе, који су их изневерили, па су наносили истима много штете.[19] Уређеније прилике за славонске Србе наступише тек онда, кад почетком 1688 повери цар команду над Србима у Пожеги, Вировитици и околини обрштару Ивановићу, кога наскоро именује и за капетана у Покупском.[20]

Победоносна војска аустријска продрла је међутим дубоко у турске крајеве. Године 1689 пала је сва Славонија под Аустрију, али су они крајеви њени, у којима су дотле Турци господарили, слабо били настањени. Да би попунили прорећено становништво, населе у њих аустријски генерали на 6000 Срба, које доведоше са обала реке Мораве и из околине Ужица.[21] У току 1689 пала је у руке хришћанској војсци цела Лика и Банија. Турци се повуку пред непријатељем у Босну, а један део Муслимана, који остаде и на даље у Лици, пређе на католичку веру. У Лици и Банији затекла

[17] Croatica за 1686 стр. 14; за 1687 стр. 1, 2, 18, 19, 22 и 32; Windica за 1686 стр. 75; Lopašić, о. с. стр. 382.

[18] о. с. стр. 388.

[19] Бечки ратни архив, Protocoll. Expedit. за год. 1687 стр. 462; за год. 1688. стр. 713

[20] Бечки ратни архив, Protocoll. Registratur. за год. 1688 стр. 37 и 157.

[21] Wunderbahrer Adlers-Schwung, oder fernere Geschichts-Fortsetzung Ortelii Redivivi et Continnati, verfast durch Joannem Const. Feigium, 1694. стр. 479; Prot. Exp. за 1689 стр. 106.

је аустријска војска и велико мноштво Срба, насељених тамо одмах после пада тих крајева под Турке. Ови нови поданици аустријски знатно увећаше дотадањи број Срба.

Даље ратовање изазивало је и нове сеобе српске. У мају 1690 населио је генерал Капрара Србе у Мославину, а нешто раније, првих дана јануара ове године, нападне хришћанска војска босанску варош Доњу Тузлу, убије тамо 300 Турака и крај великога плена изведе из Босне 1500 Срба те их настани у Славонији. Ове сеобе су међутим трајале само дотле, док се год. 1690 није окренула ратна срећа против хришћана.

Кад је заповеднику над славонским Србима Ивановићу дата почетком 1690 године друга служба, заузе 16. јуна ове године његово место гроф Јован Драшковић.[22] О заповедништво над Србима, који су важили као одлични ратници, отимали се аустријски официри. Почетком 1691 моли бариловићски капетан гроф Јован Отон Херберштајн, да му се повери команда над Србима у Скраду, Будачком и Перјаштици, а кад идуће године умре гроф Драшковић, затражише упражњено место његово коњички капетан Киба и капетан Макар. Цар се реши за Макара и њега постави маја 1602 за војног заповедника у жупанијама пожешкој и вировитичкој.[23]

Несрећа, која потера аустријско оружје године 1690. проузрочила је велику сеобу Срба из Турске у Угарску и Срем под патријархом Чарнојевићем. После пада Београда продрла је хришћанска војска кроз Србију чак до Пећи, Скопља и Качаника. Оволики успех постигла је поглавито с тога, што је српски народ у Србији, Маћедонији, Албанији и Старој Србији листом пристао уз Аустријанце. Цар Леополд је дао велика обећања Србима, али у сред преговора између њих и цара о новом положају, које ће народ

[22] Windica за 1690 стр. 51; Prot. Reg. за 1690 стр. 9 и 315.

[23] Croat. зи 1691 стр. 22; Prot. Exp. за 1692 стр. 199; Prot. Reg. за 1692 стр. 240 и 536.

српски заузети према владару и дотадањим земљама и народима његовим, окрене се ратна срећа против Аустрије, те су Турци почели хришћанима да задају пораз за поразом. Аустријска војска стаде се повлачити, а повлачећи се потискивала је пред собом нове поданике Ћесарове, Србе, јер се ови не хтедоше враћати под турску власт. У свом узмицању пређе аустријска армија Саву па изгуби и Београд, а још пре ње пређоше на угарску страну и многобројне српске породице на челу са својим патријархом пећским, Арсенијем III Чарнојевићем. Преговори о будућем положају српског народа под аустријском управом наставили су Чарнојевић и друге поглавице српске са двором и на угарском земљишту, односно ти преговори нису нигда ни прекидани, па ни за време сеобе, него су од 1688 године почевши непрестанце вођени, само су у разним фазама рата и под разним околностима, у којима се аустријска држава с једне и српски народ с друге стране налазили, добијали и ти преговори разнолик значај и вид.

У Угарској је очекивала српске досељенике тешка и дуготрајна борба за националне повластице и за слободу вероисповести. Мада им је обоје у више маха заједмчено царевим привилегијама, ипак су и национализам и вера били угрожени од католичких поглавица. Цар је био подложен утецају језуџита, те по њиховом савету именује 1688, дакле још пре велике сеобе српске, Лонгина Рајића за унијатског српског епископа у Срему, а кад овај 1694 умре, намести на то достојанство Петра Љубибратића; у Славонији опет постави цар 1689, посли смрти Марка Зорчића, за епископа у Марчи унијата Исаију Поповића. Новоме епископу ратни савет одреди у јануару 1690 г. на препоруку грофа Енеје Капраре 15 фор. месечно из граничарске благајне.[24] Не само католици по Хрватској и Славонији, него се и калвини, којих је у то доба по околини Осека и Валпова био велик број

[24] Windica за 1690 стр. 8

окомише љуто на православну веру. Патријарх Чарнојевић предузе одмах кораке, да отклони опасност, која је претила православљу. Почетком 1792 замоли он из Сентандрије ратни савет, нека преко осечког војног заповедника забрани калвинима да сметају православним Србима при њиховим црквеним обредима и замоли путни лист и слободан пролаз, да може лично преко Будима и Славоније отићи у Хрватску и посетити тамошње своје сународнике.[25] Добивши путни лист дође патријарх крајем 1692 године у манастир Лепавину, где је пробавио пун месец дана и оданде обилазио цео важдински генералат. Српски народ, осокољен присутношћу врховног поглавара православне вере, добије нове снаге, те и онај мален део поунијаћених Срба остави унију, а епископу марчанском Исаију Поповићу поруче, да ће га убити, ако не затражи благослов и посвећење од патријарха. Епископ Исаија се ипак не хтеде покорити народној вољи, него и даље остаде унијат, али вернихније имао готово ни једног.

У новоосвојеним крајевима Хрватске избило је међу Србима велико незадовољство. Коморски чиновници оптеретише тамошњи народ многим порезом и немилостиво су тај порез утеривали. Хрватски племићи и други главнији људи њихови забринуто су посматрали, шта раде ови чиновници и кад приметише, да је народ српски око Уне постао узнемирен, одашљу у Беч посланике, који се потужише на поступак чиновника, јер ће то поступање нагнати Србе, да оставе онај и онако ретко настањени крај, па да се врате Турчину. Бојазни овој било је сваки час повода. У априлу 1694 уплашио је власти аустријске глас, да су Срби у Будачком, Тржићу и Зимићу продали сву своју храну и да намеравају учинити Аустрији издају, те ратни савет наложи грофу Ламбергу, да добро пази на кретање српско.[26]

Понеки великаши хрватски потстицали су Србе

[25] Prot. Exp. за 1692 стр, 35 и 228
[26] Prot. Reg. за 1694 стр. 50; Croatica за 1694 стр. 30.

на буну. Кад је после смрти грофа Николе Ердедија дошао у септембру 1693 год. за бана гроф Адам Бањањи, бунио је Србе против новог бана гроф Александар Ердеди. Крајем 1695 било је међу личким Србима тако стање, да су од свију војних заповедника из оних крајева јурили у Беч извештаји, како је на прагу побуна српска. Но покрет није био управљен само против власти, него су и међу собом нека места српска била љуто завађена. Велико непријатељство је постојало између зимићских и дубачких Срба, затим између Срба у Бариловићу и Турну. Незадовољство због неодређености положаја, у ком се налазили, избило је даље код свију Срба од Уне до Купе и међу онима, који су становали по околини Новог и Зрињa. Ратни савет пошље августа 1696. грофове Карла Турна и Карла Лудвига Синцендорфа, да стишају узнемирене Србе и да реше њихове диференције, а кад ови не получише ништа, повери ратни савет почетком 1697 тај задатак гроФовима Јосифу Рабати и Максу Адаму Ленгхајмбу. Али ни овима не пође за руком, него тек у марту умири потпуно Србе гроф Енеја Капрара и 19 марта 1697 саопшти начин и услове тог умирења ратном савету.[27]

О сеоби нових Срба нема више вести. Почетком 1695. преговарали су српски становници из дистрикта Тимара са баном грофом Бањањијем, да пређу у поданство аустријско, али се они нису хтели кретати из тога краја.[28] Капетан из Турна населио је Србе у Станичњак, а графица Марија Магдалена Драшковић, у чијем је поседу Станичњак био, подари овим Србима 1696 године слободу. Ова се графица и иначе заузимала за Србе и штитила их од суровости граничарских официра.[29] На много места у Хрватској и Славонији подобијаше Срби официрску част. Тако се спомиње године 1695 капетан Дардалија у Пожеги.

[27] Prot. Reg. за 1695 стр. 347; Croat. за 1696 стр. 3; Windica за 1696 стр. 43, 53, 64, 103 и 106; за 1697 стр. 26; Prot. Exp за 1697 стр. 264.
[28] Prot. Exp. за 1695 стр. 100 и 122.
[29] Prot. Reg. за 1696 стр. 37; Prot. Exp. за 1696 стр. 597.

године 1697 капетан Јован Секула у Кобашу (те године моли ратни савет, да му поклони за заслуге место Оријовац), а 1698 капетан Ђорђе Стакић у Броду.[30]

Карловачким миром 26. јануара 1699. завршен је велики рат за ослобођење Угарске Хрватске и Славоније од Турака. Осим Костајнице, Дубице, Јасеновца и Градишке и југоисточног Срема отргнута је сва остала Хрватска и Славонија од турске власти. И тек сада, после закљученог мира, могло се са успехом приступити сређивању пограничних прилика. У решавању о уређењу границе било је врло важно питање о хрватско-славонским Србима. Интересантно је, да је један српски крај у Славонији, Подборје, тражио јула 1699. од ратног савета, да га потчини под јурисдикцију Доње Аустрије! Разуме се, да така жеља није могла бити испуњена.[31] У комисију, која је изаслата да реши српско питање, одређен је и бан хрватски гроф Адам Бачањи. Највише је посла комисији задавало питање, коме има да припадну ослобођени у прошлом рату Срби између Уне и Купе. Бачањи је тражио, да се исти подвргну под банску управу, а војни заповедници су предлагали, да се и ти Срби потчине под вараждинског генерала грофа Капрару. Противничке странке хтеле су свака да придобије за себе српске становнике, те је у том трвењу долазило и до изгреда. Међутим се ово питање није у овај мах коначно решило, него тек јуна 1703, кад је цар Леополд укинуо вараждинску крајину, а Србе међу Уном и Купом под именом банске крајине или Баније предао бановини на управу.[32] С промењеним приликама у Хрватској и Славонији све се ређе чује назив Власи, него наше прадедове називају обично Расцијанима или Рацима, а често пута и Србима, док ово име није доцније потпуно овладало.[33]

[30] Prot. Reg. са 1695 стр. 85; за 1697 стр. 121; Prot. Exp. за 1698 стр. 392.

[31] Prot. Exp. за 1699 стр. 393.

[32] Prot. Reg. за 1699. стр. 204, 241 и 268.

[33] Примера ради навешћу молбу бана Николе Ердедија, забиљежену под мартом 1691 године „Nikolaus Erdedy bitt umb gewohr vnd moni-

О животу Срба у Хрватској и Славонији током 16. и 17. века сачувано је много материјала по аустро угарским архивама. Ова расправа је мален прилог за проучавање тог живота. Рађена је поглавито на основу података, који су сачувани у бечком ратном, тајном и коморском архиву. Но мени је тачно познато, колико материјала о овом предмету крије загребачки, љубљански, градачки и пештански архив, као и разни жупанијски и црквени архиви. Када се проучи и обелодани сва грађа из споменутих архива, историја наших предака постаће још много јаснија и потпунија.

tion wie auch einige velt stäckhl für die croatische und räzische miliz in denen gräniz besazungen" (Prot. Exp. за 1691 стр 166); затим једну одлуку аустријске дворске канцеларије „J. O Hoff canzley, sub dato Wien, 9. јан. 1693 umb portions befreyung derjenigen Räzen, welche sich haben bey recuperirung dess plazes Gradisca gebrauchen lassen" (Prot. Exp. за 1693 стр. 19); напослетку навешћу одлуку бечког ратног савета од 13 августа 1699. „Bano Croatiae, ne hinc propter commissionem pro ordinanda Rascianorum gente discedat, sed protius illi propediem reassemendae intersit" (Prot. Reg. за 1699 стр. 268).